

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Právní postavení československých legií v Rusku v letech 1914-1920

Zpracovala: Lucie Petříková

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Vilém Knoll, Ph. D.

Plzeň 2022

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Lucie PETŘÍKOVÁ
Osobní číslo:	R17M0241P
Studijní program:	M6805 Právo a právní věda
Studijní obor:	Právo
Téma práce:	Právní postavení československých legií v Rusku v letech 1914-1920
Zadávací katedra:	Katedra právních dějin

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Československé legie v Rusku
3. Českoslovenští legionáři a otázka vojenské zrady
4. Právní postavení československých legií a legionářů z pohledu dobového mezinárodního práva veřejného
5. Československé legie jako organizační součást ruské carské a francouzské armády
6. Osamostatňování československého vojska
7. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz zvláštní seznam

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Vilém Knoll, Ph.D.**
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **29. března 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2022**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 1. října 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Právní postavení československých legií v Rusku v letech 1914-1920“ zpracovala sama a veškeré prameny a informace, které jsem využila k vypracování této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury. Moje práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Plzni dne 31. března 2022

.....

Lucie Petříková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé práce doc. JUDr. Vilému Knollovi, Ph. D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky, jež mi v průběhu vzniku této práce ochotně poskytl.

Dále bych touto cestou ráda poděkovala PhDr. Eduardu Stehlíkovi, Ph.D., MBA, jehož znalost problematiky československých legií a literatury s tím související mi byla velmi nápomocnou při zrodu této práce.

Zvláštní poděkování pak patří mé rodině za permanentní podporu, kterou mi po celou dobu studia vyjadřovali, a speciálně pak mému tátovi, bez něhož by má práce na toto téma vůbec nemohla vzniknout.

Obsah

Úvod	1
1. Československé legie v Rusku	5
1.1. Okolnosti vzniku České Družiny	5
1.2. Vybudování standardní vojenské jednotky	6
1.3. Poslední fáze formování československé armády	9
2. Českoslovenští legionáři a otázka vojenské zrady	11
2.1. Dezerce a porušení vojenské přísahy	11
2.2. Údajný přechod a dezerce 28. pražského pěšího pluku	14
2.3. Bitva u Zborova a situace kolem 35. pěšího pluku	16
2.4. Případ Antonína Grmely a Josefa Müllera	18
3. Právní postavení československých legií a legionářů z pohledu dobového mezinárodního práva veřejného	23
3.1. Mezinárodní statut legií po jejich vzniku a první snahy o jejich mezinárodní uznání	23
3.2. Mezinárodní akty o uznání československého vojska	27
4. Československé legie jako organizační součást ruské carské a francouzské armády	30
4.1. Vojenské jednotky Čechů a Slováků jako součást ruské armády	30
4.2. Československý armádní sbor v Rusku jako součást autonomní československé armády ve Francii	34
4.3. Snahy o evakuaci vojska z Ruska do Francie	37
5. Osamostatňování československého vojska	43
5.1. 1. sjezd československého vojska a reformování Odbočky ČSNR	43
5.2. Období po vzniku československého státu	46
5.3. Legionářské zákonodárství	48
5.4. Cesta domů	51
Závěr	53
Resumé	55

Seznam použitých zkratk.....	57
Prameny a literatura.....	58

Úvod

Od vzniku první republiky uplynulo sice již více než 100 let, nicméně téma československých legií a jejich úloha při vzniku samostatného československého státu je tématem stále aktuálním, které se i v současné době těší velké pozornosti jak ze strany historiků, tak ze strany laické veřejnosti. Činnost československých legií vedla k významným právním událostem, jako například k jejich uznání za samostatné spojenecké vojsko, uznání československého státu ve stavu „zrodu“, nebo následně i k vytvoření samostatného československého státu.

Právní postavení československých legií v Rusku v letech 1914-1920, jako téma mé diplomové práce, jsem si vybrala nejen pro jeho historickou zajímavost, ale i pro důvody osobní. Mým pradědečkem byl jeden z československých legionářů, brigádní generál Karel Václav Petřík, narozený 16. srpna 1885 v Nezdicích. Po nástupu na Hospodářskou akademii v Táboře byl nucen nastoupit do rakousko-uherské armády. Základní službu vykonal u 7. pěšího pluku v Plzni. Po splnění vojenské povinnosti dostal povolení k vycestování do Ruska, kde poblíž Kyjeva pracoval jako agronom.

Již 30. srpna 1914 vstoupil do České družiny, což byl první den jejího faktického fungování. V říjnu 1914 odešel na frontu s první rotou, kde byl přiřazen k průzkumné jednotce pod velením generála Radko Dmitrijeva. Velmi krátce po příchodu na frontu vedl samostatné akce, v nichž dosáhl řady úspěchů, a ruské velení opakovaně ocenilo jeho činnost udělením vyznamenání. Do bitvy u Zborova byl jediným důstojníkem, který získal ocenění *svatojiřské šavle* (během celé světové války získalo toto ocenění pouze 12 legionářů).

V lednu 1917 byl povýšen do hodnosti poručíka (přiřazené zpětně s platností od roku 1915), následně jmenován 15. srpna 1918 velitelem 9. střeleckého pluku Karla Havlíčka Borovského, a o dva dny později mu byla udělena hodnost plukovníka. Koncem listopadu 1919 předal Petřík velení pluku a byl rozkazem ze dne 29. listopadu 1919 dočasně převeden v pravomoc předsedy divizního soudu 3. střelecké divize, kde vykonával funkci člena poroty až do března 1920. V červnu roku 1920 byl jmenován velitelem 29. lodního transportu legií na lodi *Protesilaus*, s nímž 8. června 1920 opustil Vladivostok.

Po návratu do vlasti působil jako velitel v Mostě a Chomutově a 30. května 1921 byl jmenován velitelem Pěší brigády 10 v Písku. V roce 1922 pak absolvoval

odborný kurz pro generály v Milovicích a francouzském Versailles a v roce 1923 byl povýšen do hodnosti brigádního generála. V letech 1926 až 1938 byl zástupcem ministra obrany. U příležitosti 90. výročí vzniku samostatného československého státu byl 27. října 2008 oceněn in memoriam *Křížem obrany státu*.

Tato diplomová práce si jako hlavní cíl klade vytvořit ucelený obraz dané problematiky, tedy vůbec představit a shrnout právní postavení československých legií v Rusku v letech 1914-1920 v kontextu historických událostí s tím souvisejících, a to nejen z hlediska ústavně právního, ale i z hlediska mezinárodně právního. Zkoumaná problematika je problematikou, o které můžeme říct, že se do dnešního dne nedočkala svého zpracování.

Při zpracování práce budou využity primárně teoretické metody, zejména metoda deskriptivní, analytická a syntetická.

Diplomová práce je členěna na pět kapitol, přičemž první kapitola se velmi stručně zaměří v obecné rovině na příčiny a okolnosti vzniku československých legií v Rusku, jejich historický vývoj a postupnou přeměnu z České družiny na Československý střelecký pluk, Československou střeleckou brigádu a Československý armádní sbor.

Druhá kapitola se již věnuje právním otázkám, konkrétně okolnostem porušení vojenské přísahy a dezerce ze strany legionářů, jakožto bývalých příslušníků Rakousko-Uherska, případu přechodu 28. pěšího pluku k Rusům a stručně též popisuje i události kolem 35. pěšího pluku. Dále se kapitola věnuje i osudům zajatých a následně popravených legionářů, Antonína Grmely, Josefa Müllera a Augustina Kmoška.

Třetí kapitola pak upravuje mezinárodní postavení československých legií a jeho postupný vývoj a historické souvislosti. Věnuje se i mezinárodnímu uznání Československé národní rady a československých legií ze strany států Dohody. Následující čtvrtá a pátá kapitola jsou stěžejními kapitolami diplomové práce. Čtvrtá kapitola se věnuje právnímu vývoji legií, kdy zpočátku byly součástí ruské armády. Kapitola pokračuje obdobím, kdy byly legie prohlášeny za součást autonomní armády ve Francii.

Pátá a zároveň závěrečná kapitola se již věnuje osamostatnění vojska a začíná obdobím 1. sjezdu československého vojska, v rámci kterého došlo k reformování

Odbočky ČSNR a odstranění provizorního vedení Prozatímního výkonného výboru, okolnostmi předcházejícími vzniku Československé republiky a následně právnímu postavení legií po vzniku samostatného československého státu a reformám legií provedených ministrem vojenství generálem Milanem Rastislavem Štefáníkem. Kapitulu ukončíme stručným přehledem evakuace československého vojska do vlasti.

Vzhledem k tomu, že dosud nevznikla žádná ucelená publikace týkající se právního postavení legií, čerpala jsem primárně z dostupných dokumentů a odborné literatury, dále pak i z archivních fondů uložených ve Vojenském ústředním archivu – Vojenském historickém archivu.

Neocenitelným zdrojem mi byl sborník dokladů o československé vůli ke svobodě nebo soubor dokumentů týkající se československo-sovětských vztahů, konkrétně: *Za právo a stát. Sborník dokladů o československé společné vůli k svobodě 1848-1918: k jubilejnímu dni 28. října 1928*. Praha: Státní nakladatelství, 1928; AMORT, Čestmír. *Dokumenty a materiály k dějinám československo-sovětských vztahů. Díl 1. Listopad 1917 – srpen 1922*. Praha: Academia, 1975; *Dokumenty československé zahraniční politiky. Vznik Československa 1918*. Edd. Klimek, Antonín, Nováčková, Helena, Polišenská, Milada, Šťovíček, Ivan a kol., Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994.

Čerpala jsem i ze vzpomínek přímých účastníků a legionářské odborné literatury, primárně můžeme zmínit asi nejznámější čtyř dílnou sérii kronik VANĚK, Otakar; HOLEČEK, Vojtěch; MEDEK, Rudolf. *Za Svobodu I-IV*. Praha: 1925-1929.

Dále jsem v práci využila i memoáry politických představitelů, například: MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce: za války a ve válce, 1914-1918*. Praha: Orbis-Čin, 1925; BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce. 3. díl*. Praha: Orbis a Čin, 1928.

V rámci novějších publikací mi byly cenným zdrojem především následující publikace: BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?: hospodářské a finanční aktivity československých legií během jejich anabáze v Rusku a na Sibiři*. Praha: Academia, 2019; LEIN, Richard. *Plnění povinností nebo velezrada?*. Praha: Academia, 2018; FIC, Victor M. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918, Díl 1*. Brno: Stilus, 2006; FIC, Viktor M.,

Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918, Díl 2.,
Brno: Stiltus, 2007; PICHLÍK, Karel, KLÍPA, Bohumír a ZABLOUDILOVÁ,
Jitka. *Českoslovenští legionáři 1914-1920.* Praha: Mladá fronta, 1996.

1. Československé legie v Rusku

1.1. Okolnosti vzniku České Družiny

První velký úsek v dějinách československé armády v Rusku¹ tvoří doba od srpna roku 1914 do května roku 1918, tedy doba od počátku 1. světové války k počátkům protisovětské intervence.² Primárním impulsem pro vytvoření československého dobrovolnického sboru v Rusku byl podnět vzešlý z řad českých a slovenských krajanských spolků v Rusku, a to bezprostředně po vypuknutí 1. světové války.³ V té době žilo v carské monarchii zhruba 100 000 Čechů a Slováků, kteří zde očekávali buď lepší pracovní uplatnění a vyšší výdělek, nebo byli ovlivněni proudem slavjanofilství.⁴

Žádost o povolení vzniku československého dobrovolnického sboru byla sepsána dvěma nejvýznamnějšími spolky – moskevským a petrohradským, podána pak byla koncem července roku 1914. Ruské ministerstvo války projednalo myšlenku zvláštního vojenského československého oddílu v ruské armádě v sezení ministerské rady 12. srpna 1914, myšlenka byla následně zásadně schválena a 20. srpna 1914 vojenská rada Ruska nařídila gen. Chodorovičovi⁵ formování tzv. České družiny.⁶

Kyjevský vojenský okruh dostal nařízení ruského ministerstva války sestavit dobrovolnický prapor o dvou rotách pod ruským velením. České družině zpočátku velel ppl. Lotockij, poté Josif Sozentovič a nakonec Vladimír Nikolajevič Šokorov. K vytvoření České družiny došlo v průběhu září 1914, prioritně byla nasazována k propagačním a zpravodajským účelům. Po složení vojenské přísahy

¹ K československým legiím obecně, jejich bojovému nasazení a životu viz například Orián, Edmund. *Československé legie v Rusku 1914-1920: Díl 1*. Praha: Naše vojsko a Epoque 1900, 2014, passim; Vaněk, Otakar; Holeček, Vojtěch; Medek, Rudolf. *Za Svobodu. Kniha první: Česká Družina 1914–1916, Československá brigáda, 1916–1917*. Praha: vlastním nákladem, 1925, passim; PICHLÍK, Karel, KLÍPA, Bohumír a ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři 1914-1920*. Praha: Mladá fronta, 1996, passim; VÁCHA, Dalibor. *Bratrstvo. Všední a dramatické dny československých legií v Rusku 1914-1920*. Praha: Epoque, 2015, passim.

² MUŠKA, Jiří a HOŘEC, Jaromír. *K úloze československých legií v Rusku*, Praha: Mír, 1954, s. 11.

³ BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?: hospodářské a finanční aktivity československých legií během jejich anabáze v Rusku a na Sibiři*. Praha: Academia, 2019, s. 23.

⁴ STEHLÍK, Eduard. *Legionáři v Národním shromáždění Republiky československé*. Praha: Tváře, 2019, s. 10.

⁵ Nikolaj Alexandrovič Chodorovič byl ruským generálem, který byl jedním z těch, kteří se zasadili o vznik České družiny. Před vypuknutím války byl jmenován do funkce náčelníka štábu Kyjevského vojenského okruhu. Po únorové revoluci roku 1917 se mimo jiné zasloužil o vybudování první ukrajinské vojenské jednotky.

⁶ VANĚK, Otakar; HOLEČEK, Vojtěch; MEDEK, Rudolf. *Za Svobodu. Kniha první: Česká Družina 1914–1916, Československá brigáda, 1916–1917*. Praha: vlastním nákladem, 1925, s. 20.

na Sofijském náměstí v Kyjevě odjela jednotka dne 22. 10. 1914 pod velením podplukovníka Josifa Sozentoviče na frontu a byla přidělena k 3. armádě generála Radko Dimitrijeva. Česká družina zde byla rozdělena na několik menších jednotek (půlroty, čtyry, půlčety) a přidělena k jednotlivým sborům a divizím uvedené armády s předurčením vykonávat průzkumnou činnost.⁷

Členy České družiny zpočátku byli pouze krajané s ruským občanstvím nebo českoslovenští zajatci v případě, že v momentě přijetí do České družiny požádali o ruské občanství. V souvislosti s množícími se žádostmi o přijetí do České družiny povolil vrchní velitel ruských vojsk velkokníže Nikolaj Nikolajevič Romanov (bratranec cara Mikuláše II.) koncem roku 1914 přijímání dobrovolníků i s rakousko-uherským státním občanstvím, a to za předpokladu, že se rozhodnou pro vstup do České družiny ihned po jejich příchodu nebo vzetí do zajetí, tedy ještě na frontě.⁸

1.2. Vybudování standardní vojenské jednotky

V průběhu roku 1915 se začal počáteční stav jednotky navyšovat, a to především příchodem volyňských Čechů. To umožnilo jak formování nových rot, tak i následné zřízení druhého praporu České družiny. V návaznosti na získání povolení k částečnému náboru zajatců došlo 2. února 1916 rozkazem z 13. ledna 1916 k přeměnění jednotky na Československý střelecký pluk.⁹ V květnu téhož roku byl zřízen 2. československý střelecký pluk, načež byl stávající Československý střelecký pluk přejmenován na 1. československý střelecký pluk.

Pluky byly následně sloučeny a v důsledku jejich sloučení vznikla 18. května 1916 tzv. Československá střelecká brigáda, kdy 1. pluk čítal 3 200 osob a 2. pluk čítal 2 500 osob. V březnu roku 1917 pak vznikl v rámci Československé střelecké brigády ještě 3. československý střelecký pluk a celkový počet jejich příslušníků se rozrostl na 7 300 dobrovolníků.¹⁰

Československé jednotky byly po dobu své dosavadní existence využívány formou průzkumných skupin u divizí a sborů ruské armády. Přelomem v dějinách zahraničního odboje v Rusku byla únorová revoluce v roce 1917. Moci se po

⁷ BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?*, s. 24.

⁸ BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?*, s. 24.

⁹ STEHLÍK, Eduard. *Legionáři v Národním shromáždění Republiky československé*, s. 25.

¹⁰ MINAŘÍK, P., Československý zahraniční vojenský odboj v letech 1914–1918, část první: Na frontách světové války. [online]. 1992 [cit. 2021-12-27]. Dostupné z: <http://armada.vojenstvi.cz/predvalecna/studie/8.htm>

odstoupení cara Mikuláše II. (moc po abdikaci předal svému bratrovi velkoknížeti Michailovi, ten se nicméně o den později práva na trůn vzdal) ujala Prozatímní vláda založená na demokratických principech, která byla připravena pokračovat ve vedení války proti Ústředním mocnostem a dostát spojeneckým závazkům.¹¹

V souvislosti s únorovou revolucí v Rusku došlo k zásadním změnám v rámci celého státu, a to i podmínek pro jeho setrvání ve válce. Československé hnutí bylo postaveno před nutnost redefinování svého postavení v rámci nových politických podmínek. V návaznosti na to byl na 6. května 1917 svolán do Kyjeva sjezd, na kterém byla následně schválena rezoluce, která uznala nejvyšším orgánem československého národně politického boje Československou národní radu v Paříži v čele s T. G. Masarykem. Současně byla oficiálně ustanovena Odbočka Československé národní rady v Rusku se sídlem v Petrohradě.

Dne 5. května 1917 došlo ze strany Rady ministrů ruské vlády ke schválení vybudování československé armády. Je třeba zmínit, že Prozatímní vláda výstavbu samostatných československých jednotek odmítala, nicméně idea formování československého vojska v rámci ruské armády byla podporována ze strany generála Michaila Vasiljeviče Alexejeva. T. G. Masaryk se po svém příjezdu do Petrohradu snažil formulovat program československého osvobozenického hnutí, kdy pro něj současně stanovil dva cíle. Primárním cílem bylo vytvoření co nejpočetnější armády a druhotným pak nevměšování se do vnitropolitických záležitostí Ruska.

Komplikace po nadějném vývoji na sebe však nenechaly dlouho čekat. Po nuceném odstoupení Prozatímní vlády se k moci dostala nová vláda v čele s předsedou Alexandrem Fjodorovičem Kerenskym, která považovala budování československého vojska za ztížení situace pro případné vyjednávání, kdy uvažovala o možnosti ukončit válku „bez anexí a reparací“. Kerenskij své antipatie vůči Čechoslovákům nikterak neskryval, považoval je za zrádce císaře – zradili císaře, zradí i cara. Změna však přišla záhy, když Ústřední mocnosti odmítly Kerenského mírovou nabídkou a byla tak zahájena masivní ofenzíva, známá jako tzv. Kerenského ofenzíva.¹²

Do této doby stále nebyli Čechoslováci využíváni jako jeden celek, ale plnili službu rozvědek na různých úsecích východní fronty. Opatřovali zprávy o síle a

¹¹ STEHLÍK, Eduard. *Legionáři v Národním shromáždění Republiky československé*, s. 26.

¹² BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?*, s. 28-29.

postavení protivníka a pronikali do jeho zázemí, nicméně samostatné válečné operace jako takové neprováděli. K prvnímu soustředění roztroušených jednotek do pěších pluků a jejich užití jako celku došlo koncem června roku 1917 u městečka Zborov. V bitvě u Zborova svedlo 3 500 českých a slovenských vojáků svůj první společný boj s více než dvojnásobnou přesilou a připsalo si ojedinělé vítězství.¹³

Bitva u Zborova se stala zlomovým okamžikem našich novodobých dějin, po několika staletích se Čechům podařilo vytvořit vlastní vojenský útvar. Zborovské vítězství přineslo kromě věhlasu i neomezený nábor zajatců, díky kterému mohl být následně dne 9. října 1917 vytvořen Československý armádní sbor, složený ze dvou divizí.

T. G. Masaryk již v červenci roku 1917 žádal o povolení transportu části vojáků a zajatců do Francie s cílem, aby byli legionáři v Rusku podřízeni politickému vedení Odbočky ČSNR a byli využíváni jen proti vnějším nepřítelům Ruska (Masaryk výslovně zdůrazňoval, že vojsko může být použito výhradně proti Německu a Rakousko-Uhersku), nikoli pak ve střetech uvnitř země. K naplnění dohody ohledně transportu československých vojáků na francouzskou frontu se však přistoupilo až s ustanovením Československého armádního sboru.

Počátkem roku 1918 byly československé legie v Rusku (v té době dislokované na Ukrajině) prohlášeny za vojenskou formaci Spojenců.¹⁴ V březnu 1918 došlo k uzavření dohody mezi Odbočkou ČSNR a bolševickou vládou ohledně odjezdu Československého armádního sboru do Francie s tím, že volný odchod vojska byl podmíněn odevzdáním části výzbroje. Některé legionářské oddíly viděly v dohodě zradu a své výzbroje se vzdát odmítaly, a tak postupně začalo docházet k incidentům, které následně vedly ke zdržování a zastavování transportů. Celková nedůvěra a poplašné zprávy vyvrcholily v květnu roku 1918 v čeljabinský incident a otevřela se kapitola dalších bojů mezi bolševiky a československými jednotkami.

Vyhlášení samostatného státu¹⁵ 28. října 1918 vzbudilo mezi legionáři touhu vrátit se do vlasti, před legiemi v Rusku však ležely další dva roky bojů a útrap v zemi

¹³ MUŠKA, Jiří a HOŘEC, Jaromír. *K úloze československých legií v Rusku*, s. 24.

¹⁴ FIC, Victor M. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918, Díl 1*. Brno: Stilus, 2006, s. 25.

¹⁵ Ke vzniku Československa viz například Peroutka, Ferdinand. *Budování státu I. 1918–1919*. Praha: Lidové Noviny, 1991, passim.; Klimek, Antonín. *Velké dějiny země Koruny české*. Díl

zmítané válkou. V listopadu navíc ministr vojenství ruské vlády Alexandr V. Kolčak uskutečnil převrat a demokratickou vládu nahradil svou diktaturou. I tato skutečnost radikálně snížila zájem legionářů se jakkoliv angažovat při řešení ruských problémů. Legionáři svůj úkol – vojensky přispět ke vzniku československého státu – považovali za ukončený.

1.3. Poslední fáze formování československé armády

Počínající rozklad uvnitř legií nemohl zastavit ani příjezd československého ministra války M. R. Štefánika, který 16. listopadu 1918 přijel do Vladivostoku přesvědčit se o stavu československých jednotek.¹⁶ Po zjištění jejich naprostého psychického a fyzického vyčerpání, morálního rozkladu, odmítání poslušnosti a vyslovování nedůvěry velitelům neváhal, a rozhodl se stáhnout všechny oddíly z bojových operací v první linii a přesunout je na ochranu Transsibiřské magistrály.¹⁷

Již v průběhu roku 1918 odešly jednotky 1. československé střelecké divize z fronty, jednotky 2. československé divize je následovaly až v lednu 1919 po útoku na Severouralské frontě po dobytí města Perm. Místo československých legií v boji s Rudou armádou pak zaujaly jednotky tzv. ruské národní armády.

V rámci Štefánikovi reorganizace byla 14. prosince 1918 zrušena Odbočka Československé národní rady a byl ustaven tzv. Zvláštní sbor, který byl oprávněn rozhodovat o záležitostech týkajících se československého vojska a zodpovídal československé vládě. Dosavadní Československý armádní sbor byl rozkazem z 1. února 1919 reorganizován na Československé vojsko na Rusi, jeho velitelem se stal generál Jan Syrový.¹⁸

Morálka v legiích se však i přes provedenou reorganizaci nadále zhoršovala, samostatný stát již existoval a mezi legionáři převládala pochopitelná touha po návratu domů. Masaryk si byl obtížné situace československého vojska v Rusku vědom a snažil se proto urychleně dosáhnout evakuace vojska do vlasti. Následně dne 5. června 1919 přijala československá vláda usnesení o evakuaci vojska přes

XIII. 1918 – 1929. Praha – Litomyšl: Paseka, 2000, passim. Srovnej také Dokumenty československé zahraniční politiky. Vznik Československa 1918. Edd. Klimek, Antonín, Nováčková, Helena, Polišínská, Milada, Šťovíček, Ivan a kol., Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994.

¹⁶ MACEK, Josef. *Československá vlastivěda. Díl 2, Dějiny Sv. 2.* Praha: Orbis, 1963, s. 417.

¹⁷ STEHLÍK, Eduard. *Legionáři v Národním shromáždění Republiky československé*, s. 35.

¹⁸ BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?*, s. 68.

Vladivostok a tím započal dlouhý proces návratu vojska do vlasti.¹⁹ Evakuace vojska probíhala ve dvou fázích, první evakuační loď vyplula z Vladivostoku 15. ledna 1919, poslední transportní lodí pak byla loď *Heffron*, která vyplula z Vladivostoku 2. září 1920.²⁰ Ze Sibíře bylo celkem odvezeno na 67 730 vojáků a 11 271 krajanů, zajatců, kolonistů, žen a dětí legionářů a dalších osob, nejvíce z nich bylo transportováno spojeneckými loděmi.²¹

¹⁹ SAK, Robert., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*. Jinočany: H & H, 1996, s. 119.

²⁰ MÚV AV ČR, f. T. G. M., k. 432, sign. R – Legionáři, složka Ad Legie 1920, Krátký přehled evakuace čs. vojska a občanů čs. republiky na Rusi, 26. 11. 1920.

²¹ BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?*, s. 87.

2. Českoslovenští legionáři a otázka vojenské zrady

2.1. Dezerce a porušení vojenské přísahy

V úvodu je třeba zmínit, že Českoslovenští legionáři byli příslušníky Rakousko-Uherska, kdy tak z právního hlediska zcela podléhali rakousko-uherskému právnímu řádu. Svou vojenskou přísahou slíbili věrnost rakouské armádě a tedy rakouskému státu. Z tohoto důvodu na ně Rakousko-Uhersko po jejich přechodu k ruské armádě nahlíželo jako na zrádce, kteří zvedli zbraň proti své vlasti a v případě zajetí se s nimi zacházelo jako se zločinci²².

Když 28. července 1914 vypovědělo Rakousko-Uhersko válku Srbsku, byla nálada mezi českými a slovenskými vojáky rakouské armády krajně protiválečná a protirakouská. Většina Čechů i Slováků si přála vytvořit podmínky pro československý stát, což však stálo na koncepci úplného vítězství Dohody, které by znamenalo rozbití Rakousko-Uherska a následnou nutnost nového uspořádání střední Evropy.²³ Odpor k válce se velmi záhy začal projevovat v masivním přebíhání na „nepřátelskou stranu“ a vstoupení do služeb nepřítele. Drobnými vzpourami, dezercí, přebíháním jednotlivců, skupin, nebo i celých pluků projevovali vojáci nechuť k imperialistické válce.²⁴

Řada vojáků byla ochotná nechat se dobrovolně zajmout carskou armádou, aby se vyhnula dalšímu boji a utrpení. Nejčastějšími důvody pro opuštění rakousko-uherské armády byl strach o život, neschopnost vydržet současné životní podmínky, nebo i touha po úniku z neustupujícího stresu a únavy. Některým připadala alternativa zajetí přijatelnější než zranění a nemoc, což byl i případ Františka Prudila, který se při ruském útoku posadil na dno zákopu a vůbec nestřílel.²⁵

Vojáci si uvědomovali, že dobrovolné zajetí carskou armádou skýtá i velké nebezpečí, neboť se dopouštěli porušení vojenské přísahy, která byla polními kurátory zdůrazňována jako smrtelný hřích. Obavy se objevovaly jak ze samotného přechodu fronty, tak z představy zajetí rakousko-uherskými vojáky a

²² HOBZA, Antonín. *Právo mezinárodní. Válečné právo pozemní*. Praha: Nákladem vlastním, 1923, s. 21.

²³ DVOŘÁK, Jan. *Než vzniklo Československo*. Cheb: Svět křídel, 2018, s. 5.

²⁴ MUŠKA, Jiří a HOŘEC, Jaromír. *K úloze československých legií v Rusku*, s. 28.

²⁵ JURMAN, Oldřich a BRŮNA, Otakar. *Legionářská odyssea. Deník Františka Prudila z ruské fronty*. Praha: Lucie, 1990, s. 11-12.

následného plného soudu za dezerci. Jedním z nejobvyklejších způsobů dobrovolného zajetí bylo zaostávání za vlastní jednotkou při ústupu.²⁶ O jinou situaci se pak jednalo v případě ideologicky motivovaných přeběhnutí, chápaných jako revoluční akt proti Rakousko-Uhersku. Konkrétně můžeme v rámci masových dezercí zmínit případy přechodů pluků č. 28 a 36 z května 1915 a pluků č. 35 a 75 z července 1917.

V rámci rakousko-uherské vojenské přísahy přijali vojáci mimo jiné slib, že nikdy nevstoupí ve styk s nepřítelem, neopustí své jednotky ani prapory a budou jednat ve shodě s válečnými zákony. Tato pasáž se samozřejmě při přechodu českých a slovenských vojáků k ruské armádě jevila jako problematická, kdy její výklad v souvislosti s přeběhnutím zcela logicky znamenal porušení této přísahy. S otázkou porušení vojenské přísahy složené rakousko-uherské armádě se následně snažila vypořádat odbočka Československé národní rady v Rusku, a to v textu oficiální přísahy samostatného zahraničního československého vojska z roku 1917, kde se hned v úvodu uvádělo, že tato přísaha navždy rozvazuje smluvní poměr s Habsburky a rakouskouherskou monarchií.²⁷

Případy dezerce, porušení vojenské přísahy a velezrady byly v Rakousko-Uhersku souzeny dle platného trestního práva. Základem byl trestní zákon č. 117/1852, ř. z. ze dne 27. května 1852, o zločinech, přečinech a přestupcích a vojenský trestní zákon č. 19/1855 ze dne 15. ledna 1855.²⁸ Trestní zákon č. 117/1852, ř. z. dělil deliktní jednání na zločiny, přečiny a přestupky. Zákon poskytoval zvýšenou trestní ochranu státu a jeho orgánům, zločiny byly vyjmenované v šesté hlavě v ustanovení § 57, kam mimo jiné spadal i zločin velezrady, zločin urážky Veličenstva, urážka členů císařské rodiny, pozdvižení, vzbouření a veřejné násilí.

Za velezradu podle ustanovení § 58 trestního zákona bylo považováno jednání, kterým se má ublížit osobě Císaře Pána na těle, zdraví, svobodě, nebo kterým se má v takové nebezpečí uvést, nebo má dojít ke strojení překážek k vykonávání vlády, násilné jednání vedoucí ke změně formy vlády, odtržení části jednotného svazku státního nebo obvodu zemí Rakouského císařství, vznik nebo zvětšení

²⁶ VÁCHA, Dalibor. *Bratrstvo. Všední a dramatické dny československých legií v Rusku 1914-1920*. Praha: Epoque, 2015, s. 56.

²⁷ SIGMA. *Vojenská přísaha u nás a jinde*. Pěchotní rozhledy. 1934, roč. 4, č. 7-8, s. 767.

²⁸ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 494-495.

vnitřního nebezpečí uvnitř takové územní jednotky, stvoření vzpoury nebo občanské války.

Trest za velezradu byl pak uveden v ustanovení § 59 trestního zákona, který stanovil, že za jednání podle ustanovení § 58 náleží trest smrti všem, kteří se dopustili velezrady, nebo i původcům myšlenky, návodčím či organizátorům. V případě, že by se pak jednalo o vzdálenější spoluúčast, byl trestem těžký žalář po dobu 10 až 20 let. To samé platilo i v případě, kdy někdo k jednání uvedenému v ustanovení § 58 podněcoval a sváděl a to v případě, že toto jednání neneslo znaky jiného zločinu a nedosáhlo se účelu takového jednání.²⁹

Zločiny, kterých bylo možno se dopustit pouze při výkonu vojenské služby nebo v souvislosti s ní pak byly uvedeny ve vojenském trestním zákonu č. 19/1855 ř. z. Tento zákon obsahoval stejné zločiny jako výše zmíněný trestní zákon z roku 1852, ale byl omezen pouze na osoby, které náležely k vojenskému stavu. Dále byly jeho obsahem dále i zločiny, kterých se osoby mohly dopustit pouze v rámci výkonu vojenské služby nebo v její souvislosti.³⁰

V rámci otázky legionářů a velezrady můžeme krátce zmínit, že velezrádné chování bylo logicky přisuzováno také předním politickým představitelům zahraničního odboje. Prokurátorem ve Vídni byl proti nim založen zvláštní fascikl, označený signaturou A 3641-15. Jeho obsahem bylo „Ermittlungsverfahren gegen Professor T. G. Masaryk und Genossen“, kdy se jednalo o vyhledávací řízení proti Masarykovi, Sychravovi a říšskému poslanci Dürichovi. Ti byli podezřelí, že se svými projevy v cizině chtěli zasloužit o odtržení jedné části od jednotného státního svazku rakousko-uherského mocnářství, čímž se měli dopustit zločinu velezrady podle ustanovení § 58c a § 59b trestního zákona a zločinu proti válečné moci státu podle ustanovení § 327 vojenského trestního zákona.

Příslušným soudem ve výše uvedené věci byl na základě rozkazu ze dne 27. května 1915 vídeňský zeměbranecký divisní soud. Původně byl příslušný zeměbranecký prokurátor a zeměbranecký divisní soud v Praze, nicméně z důvodu centrálního položení vídeňského soudu a snadnějšího styku všech

²⁹ §§ 58-59 zákona č. 117/1852, ř. z.

³⁰ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém, RUNDOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*, 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 96.

orgánů a úřadů zapojených v dané věci (a tedy zajištění hospodárnosti a rychlosti řízení) byla příslušnost delegována.³¹

2.2. Údajný přechod a dezerce 28. pražského pěšího pluku

Nejznámějším „případem zrady“ českých vojáků je údajný přechod 28. pražského pěšího pluku, který byl s podílem 95 % českého mužstva³² jednotkou c. a k. armády s relativně největším zastoupením Čechů. Stalo se tak 3. dubna 1915 v bitvě u Stebnické Huty. Tato událost vzbudila v rakouské armádě značný rozruch, jelikož se poprvé odhalilo celému světu protirakouské smýšlení ze strany československého národa.³³

Teprve s přechodem 28. pražského pěšího pluku se začalo vůbec poprvé všeobecně mluvit o zradě českých vojáků. Rozkazem Františka Josefa I. byl pluk brzy po bitvě rozpuštěn, kdy v rozkaze mimo jiné zaznělo, aby byl pluk vyloučen pro zbabělost a velezradu vojska a byl mu odebrán prapor, který bude následně vložen do vojenského muzea v arsenálu. K tomuto rozkazu byl připojen i komentář arcivévody Bedřicha, ve kterém zmiňuje, že se tři prapory pěšího pluku č. 28 vzdaly, aniž by použily střelných zbraní a uvalily tak na sebe největší hanbu.³⁴

Později se však ukázalo, že se případ neudál tak, jak vrchní armádní velitel císaři původně sdělil. 28. pražský pěší pluk byl napaden přesilou a bránil se déle než 24 hodin do doby, než se Rusům podařilo frontu prorazit a část pluku přemoci. Velitel pluku utekl v momentě, kdy pluk stále ještě bojoval a s cílem ospravedlnit se z porážky u císaře pak pošlapal čest svého pluku. Rozsudek císaře o rozpuštění pluku a vymazání jeho jména z armády měl za následek následné typizování českých pluků a vznikl tak typus velezrádného českého vojáka.³⁵

Případ 28. pěšího pluku byl následně vyšetřován divizním soudem v Temešváru pod spisovou značkou Dst 720/15. Prvním výnosem ve spisu byl výnos ministerstva války K. M. Praes. No 7981 ze dne 22. dubna 1915, v rámci kterého

³¹ KUNZ, Jaroslav. *Náš odboj v zrcadle rakouské vojenské justice*. Praha: nakl. Šolc a Šimáček, 1930, s. 57

³² LEIN, Richard. *Plnění povinností nebo velezrada?*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2853-2, s. 77.

³³ VANĚK, Dalibor. *Bratrstvo*, s. 115.

³⁴ SRBEK, Josef, KUBIČKA, Josef a JENŠOVSKÝ, Alois. *Osmadvacátníci: historický nástin od r. 1698*. Praha: Časopis Kamarádství, 1935, s. 7-8.

³⁵ KUNZ, Jaroslav. *Tajnosti rakouského generálního štábu*. Praha: nakl. Šolc a Šimáček. 1931, s. 81.

ministerstvo války nařizuje, aby bylo prošetřeno, zda není velitel doplňovacího praporu č. 28, nebo někdo z jeho podřízených důstojníků, vinen ze skutečnosti, že v rámci praporu zavládl tak „rozkladný“ duch. V návaznosti na tento výnos bylo zahájeno soudní vyšetřování nikoli proti veliteli 28. pěšího pluku, ale proti plukovníkovi Josefu Krčkovi, který byl velitelem náhradního praporu 28. pluku v Segedíně a proti setníku Lejhancovi.³⁶

Důkazy v případě 28. pěšího pluku byly poměrně slabé a divizní soud v Temešváru stál před nelehkým úkolem. Nakonec podmaršálek Rudolf Hess rozhodl dne 7. dubna 1916 zastavit přípravné řízení a vzdát se vyšetřování proti výše uvedeným podle ustanovení § 239 odst. 1 vojenského trestního řádu. Vojenský velitel Temešváru nicméně Krčkovi uložil kázeňský trest ve výměře 20 dnů domácího vězení. Po zastavení řízení proti Krčkovi a Lejhancovi bylo nařízeno vyšetřování proti setn. Alexanderu Bornemiszovi, který byl obviněn ze zločinu nactiutřačství podle ustanovení § 514, podvodu podle ustanovení § 502, křivého svědectví podle ustanovení § 504a a ze zločinu zanedbávání služebních povinností podle ustanovení § 289 vojenského trestního zákona. I tento případ byl nakonec odložen a to i přes to, že divizní soud využil stejných dokumentů a v jedné otázce ve dvou různých případech dospěl ke dvěma naprosto protikladným soudům.³⁷ Otázka, kdo nesl odpovědnost za špatnou kázeň a incidenty s tím související u náhradního praporu, tak zůstala nezodpovězena.

Ještě před ukončením řízení proti Krčkovi, Lejhancovi a Bornemiszovi předložil svůj předběžný závěr ohledně chování 28. pěšího pluku polní soud 28. pěší vojskové divize. Rozhodnutí soudu ani procesní spis se ale nedochovaly, lze předpokládat, že byly zničeny v průběhu 2. světové války. Dochováno bylo pouze stanovisko polního soudu, které se týkalo otázky, zda by se mělo zahájit řízení před čestnou radou proti dvěma důstojníkům 28. pěšího pluku. Texty ve stanovisku dávají tušit, že bylo vydáno v průběhu roku 1916 a významné je primárně z důvodu, že je zde poprvé oficiálně vyloučeno provinění rozhodující části 28. pěšího pluku v bitvě u Stebnické Huty. Toto by nicméně nepředstavovalo zproštění viny pluku, ale dávalo by otevřenou možnost pokračování řízení po skončení války, k čemuž ale nikdy nemělo dojít.³⁸

³⁶ KUNZ, Jaroslav. *Tajnosti rakouského generálního štábu*, s. 84.

³⁷ LEIN, Richard. *Plnění povinností nebo veleizrada?*, s. 249.

³⁸ LEIN, Richard. *Plnění povinností nebo veleizrada?*, s. 253-254.

Nutno podotknout, že nejsou pochybnosti o tom, že k ruskému útoku v bitvě u Stebnické Huty došlo z iniciativy legií po tom, co navázali styky s některými příslušníky 28. pěšího pluku, nicméně je pravdou, že samotného útoku se neúčastnili. Případ 28. pěšího pluku je pak významný nejen z hlediska rozvědné činnosti legionářů, ale i z hlediska toho, co se dělo v rámci rakousko-uherské armády. Byl ukázán nejen obraz utrpení zahraničního odboje, ale i obraz domácího utrpení českého vojáka v rakousko-uherské armádě.³⁹

Závěrem je třeba zmínit, že 28. pěší pluk byl nakonec znovu obnoven, když oddělení Ministerstva války dne 4. února 1916 nařídilo jeho opětovné zformování. Pražští vojáci byli posláni opět do bojů, v nichž se jejich pluk plně osvědčil na italské frontě a v Albánii. Z posledních bojů světové války na Monte Asolone vycházel až ráno 31. října 1918, tedy dva dny po vzniku Československé republiky.

Rehabilitace jednotky ovšem nikdy nebyla veřejně oznámena, pravděpodobně z důvodu, že by se musel v dané kauze uznat omyl. Oficiální výklad rakousko-uherský úřadu byl takový, že 28. pěšímu pluku byl odebrán prapor a na základě zrady na frontě byl rozpuštěn, nicméně byl znovu ustanoven na základě výkonů svého 11. pochodové praporu v bitvě na Soče. V historiografii byla však často zmínka o obnovení pluku vynechávána a v otázce případu 28. pěšího pluku tak zbyl jen případ „zrady“. Skutečné události znali jen příslušníci pluku a několik málo osob, které se případem zabývaly. Někteří z nich se sice snažili pravdu o pluku publikovat a rozšířit (např. npor. v zál. Dr Klemens Mayr), nicméně bez valného úspěchu, a tak se přeběhnutí 28. pražského pěšího pluku dodnes objevuje v publikacích jako nezvratný fakt.⁴⁰

2.3. Bitva u Zborova a situace kolem 35. pěšího pluku

Kromě případu 28. pěšího pluku je na místě ještě zmínit i případ c. a k. pěšího pluku č. 35, jakožto nejslavnější plzeňské jednotky, známé jako tzv. pětatřicátníci. Pěší pluk č. 35 má dlouhou historickou tradici, založen byl již v roce 1683 a v roce 1771 mu byl určen plzeňský okres jako verbovací a doplňovací stanice. Od téhož roku se pak stal 35. pěší pluk plukem plzeňským.⁴¹

³⁹ KUNZ, Jaroslav. *Tajnosti rakouského generálního štábu*, s. 138-139.

⁴⁰ LEIN, Richard. *Plnění povinností nebo veleizrada?*, s. 281.

⁴¹ *Kronika pěšího pluku 35 "Foligno"*, vlastním nákladem, po 1920, s. 1.

Pěší pluk číslo 35 jakožto součást 19. pěší divize byl poražen v bitvě u Zborova, jeho porážka následně vyvolala nařčení ze zrady a hromadné očerňování Čechů, stejně jako v případě 28. pěšího pluku. 35. pěší pluk byl odsouzen stejně tvrdě jako 28. pěší pluk, neboť se mu přičítalo, že v červenci 1917 v bitvě u Zborova při útoku protivníka kladl jen nepatrný odpor. I přesto, že se okolnosti spojené s přechodem 28. pěšího pluku mohou zdát obdobné jako u 35. pěšího pluku, ve svých následcích se podstatně liší.⁴²

Na rozdíl od situace u 28. pěšího pluku, kde často kromě uváděných oficiálních zdrojů figurovali i jiné důkazy, v rámci obvinění vznesených na adresu 35. pěšího pluku se citovala pouze odpověď ministra zeměbrany na parlamentní interpelaci ohledně dané události. Další důkazy byly jen vágní jednostranná tvrzení. Přitěžující okolností zrady 35. pěšího pluku měla být i skutečnost, že útočníci patřili k československé brigádě, která byla v té době složená primárně z rakousko-uherských válečných zajatců české národnosti. Tím se podle textu interpelace týkající se „chování jednotlivých českých pluků na frontě“⁴³ jasně projevila zrada českých vojáků.⁴⁴

Již 4. července 1917 požádali poslanci vídeňského Říšské rady c. k. ministra zeměbrany o podání informací k chování vojáků 19. pěší divize u Zborova a o sdělení jejich pobytu. Zvláštní bylo, že interpelace měla obsahovat informace, které poslanci v té době ani mít nesměli. Následně velitelství armád sestavilo u polního soudu 2. armády zvláštní komisi, která svou činnost ihned zahájila, a to výslechem ruských zajatých vojáků. Polní soud byl v počátcích vyšetřování přesvědčen o selhání českých vojáků, nicméně již brzy dostal poměrně nečekanou odpověď na svou výzvu adresovanou 19. pěší divizi o sdělení, kolik Čechů a kolik Němců se z bojů vrátilo. V rámci odpovědi mohla být vyloučena dezerce velké části českých vojáků, jelikož počty odpovídaly rozdělení jednotlivých národností v obou jednotkách před 2. červencem.⁴⁵

Ministerstvo zeměbrany vypracovávalo text odpovědi na vznesenou interpelaci k bitvě u Zborova až do začátku září 1917. Zajímavé je, že v rámci odpovědi byl

⁴² LEIN, Richard. *Plnění povinností nebo velezrada?*, s. 474.

⁴³ Dne 5. prosince 1917 předalo 6 poslanců příslušných k Německému národnímu svazu interpelaci, která se týkala „chování Čechů ve světové válce“. Nejednalo se ovšem o interpelaci jako takovou, spíše šlo o obžalovací spis, ve kterém se obyvatelstvu Rakousko-Uherska kolektivně připisovalo nepřátelské smýšlení vůči státu.

⁴⁴ LEIN, Richard. *Plnění povinností nebo velezrada?*, s. 15.

⁴⁵ LEIN, Richard. *Plnění povinností nebo velezrada?*, s. 445.

přejat i odstavec o československé brigádě, který měl být původně užit pouze pro zveřejnění v tisku a který oficiálně potvrzoval existenci legií: „*Naproti tomu bohužel musíme konstatovat, že československá brigáda uvedená v jisté ruské armádní zprávě fakticky existuje, a že takové jednotky byly spolehlivě zjištěny poprvé na jaře 1916 a že je bohužel ze značné části tvoří zajatí rakouští státní občané.*“⁴⁶ K předání interpelace poslancům Říšské rady došlo až 11. října 1917 a tím byl případ 35. pěšího pluku uzavřen s tím, že jeho čest byla obnovena.

Po bitvě u Zborova byl 35. pěší pluk stažen z fronty a až později nasazen na italském bojišti, kde bojoval rozdělený po rotách k různým útvarům. Pluk jako takový nezankl, neboť jeho velitelství nebylo zrušeno, nicméně již nebojoval jako „celek“.⁴⁷ V září 1918 došlo na základě výnosu italského ministra války ze dne 13. 8. 1918 založen 35. pěší pluk československých legií, zvaný Foligno. Tento pluk nicméně zpočátku neměl s původním 35. pěším plukem nic společného.⁴⁸ Teprve po unifikování a reorganizování československých jednotek v prosinci 1919 byl výnosem ministerstva národní obrany ze dne 21. prosince 1919 s platností od 1. ledna 1920 spojen 35. pěší pluk s 35. pěším plukem italských legií, od kterého převzal prapor. Od 14. října 1924 pak nesl čestné jméno Foligno.⁴⁹

2.4. Případ Antonína Grmely a Josefa Müllera

Antonín Grmela se narodil 2. srpna 1891 ve Varšavě. Do České družiny byl zařazen 26. srpna 1914 jako střelec 1. roty. Následně dne 15. listopadu 1914 byl odeslán do štábu ruské armády a odtud pak na tajnou rozvědku do Rakouska.⁵⁰ Česká družina ve snaze informovat o činnosti zahraničních Čechů a podat zprávu o obsahu manifestu České družiny, vydaném vrchním velitelem ruských armád k rakouským Slovanům, poslala do vlasti 11 dobrovolníků. Velitelství potřebovalo primárně zjistit, kolik se přiváží nových sil a jaké je jejich složení. Grmela byl k tomuto úkolu pravděpodobně vybrán i z důvodu jeho velmi dobré znalosti polštiny.

⁴⁶ LEIN, Richard. *Plnění povinností nebo velezrada?*, s. 517.

⁴⁷ DRNEK, Jan. VONDROVSKÝ, Václav. *Hoši jako květ. Příběh pluku a města 1683-2010*. Plzeň: Občanské sdružení Street, 2010, s. 202.

⁴⁸ DRNEK, Jan. VONDROVSKÝ, Václav. *Hoši jako květ*, s. 216.

⁴⁹ DRNEK, Jan. VONDROVSKÝ, Václav. *Hoši jako květ*, s. 232.

⁵⁰ KUDELA, Josef. *O starodružiníku Ant. Grmelovi, oběti boje za národ a Slovanstvo*. Brno: Mor. Legionář, 1926, s. 4.

Mezi dobrovolníky byl i Josef Müller, kterého společně s výše zmíněným Grmelou dne 9. prosince 1914 zatkli rakousko-uhersí polní četníci a vojáci jako nebezpečné vyzvědače a následně je u velitelství vojenské pracovní kolony vyslýchali. Jako první je vyslýchal důstojník pracovního oddílu, který byl shodou okolností také Čech. Grmela se mu pak v soukromí přiznal, že je v českém oddíle armády Radko Dmitrijeva a požádal ho, aby mu pomohl k útěku. Stáli tak proti sobě dva příslušníci stejného národa, jeden v ruské uniformě jako příslušník dobrovolnického oddílu, bojujícího za vítězství Slovanstva a druhý v uniformě rakousko-uherské, který měl v rukou osud svého krajana.⁵¹ Ten však nevěděl, co by pro Grmelu mohl udělat a měl za to, že mu četníci ani vojáci stejně jako Čechu nedůvěřují. A tak byli oba, Grmela i Müller, dne 11. prosince 1914 eskortováni do města Vadovice k rakouskému 4. etapnímu armádnímu velitelství a byli zde postaveni před stanný soud.⁵²

Soud jejich věc začal projednávat druhý den v 9 hodin a skončil již v půl 11 dopoledne. Skládal se ze šesti důstojníků – předsedy podplukovníka Brehma, podplukovníka auditora dra Panka, který byl pověřený řízením soudního jednání, tří přísedících a žalobce plukovníka auditora Kleemanna. Současně zde byl přítomný zapisovatel a tlumočnick a obžalovaným byl jako obhájce ustanoven rezervní poručík dr. Karel Weiner.

Obhájce hned v úvodu navrhoval výslech některých osob, se kterými přišel Josef Müller do styku, nicméně stanný soud se vyslovil proti tomuto návrhu s odůvodněním, že skutková povaha žalovaného zločinu je prokázána předloženými akty a výslech příbuzných je nepodstatný. Žalobce dokazoval vinu ve smyslu ustanovení § 321 vojenského trestního zákona, tedy zločinu vyzvědačství ve válce spojeného s trestem smrti provazem.

Obhájce nerozporoval případ Antonína Grmely, nicméně v případě Josefa Müllera sporoval užití ustanovení § 321 a požadoval odsouzení podle ustanovení § 327 vojenského trestního zákona pro zločin proti válečné státní moci s vyloučením

⁵¹ KUDELA, Josef. *O starodružiníku Ant. Grmelovi, oběti boje za národ a Slovanstvo*, s. 7.

⁵² VANĚK, Otakar. *Památce Antonína Grmely, první oběti boje za svobodu*. Praha: vl. nákl., před 1925, s. 10.

trestu smrti s odůvodněním, že nevznikla žádná škoda (v takovém případě by byl trestem těžký žalář od 10 do 20 let).⁵³

Když neměli přítomní k projednávané věci již co dodat, přistoupil soud k vynesení rozsudku. Antonín Grmela byl uznán vinným, že se na základě rozkazu náčelníka štábu 3. ruské armády vydal v prosinci roku 1914 na cestu z Okočima do Jordanova, aby zjistil pozice německých oddílů, jejich počet a druhy zbraní. Josef Müller byl uznán vinným, že se vydal z Okočima na cestu k Novému Targu, aby vyzvídal o německé spojenecké armádě. Současně bylo oběma kladeno za vinu, že měli v úmyslu dát v rámci svého pozorování zprávu nepříteli. V jejich jednání tak byl spatřován zločin vyzvědačství ve válce. Vojenský soud vinu velezrádců soudil podle ustanovení § 321 vojenského válečného zákoníku a 12. prosince 1914 je tak odsoudil k trestu smrti provazem.⁵⁴

Soud kvalifikoval Josefa Müllera jako těžšího zločince a potrestal ho přísněji v tom smyslu, že měl být popraven až po Antonínu Grmelovi. Rozsudek vojenského soudu byl etapním velitelem generálmajorem Mecenseffym ihned potvrzen a vykonán o 2. hodině odpolední. Velitel asistenčního oddílu, podplukovník Mácha, se ještě snažil dát popraviti oba odsouzené současně, aby je ušetřil duševní trýzně, nicméně proti tomu se silně ohradil vojenský auditor, který odmítal nemístné porušení rozsudku.

K vykonání popravky byli velitelem praporu vyzváni samotní vojáci, nicméně zpočátku se tohoto úkolu nechtěl nikdo z nich ujmout. Za vykonání popravky byla tedy slíbena odměna a k úkonu se přihlásil voják Čepek, který byl shodou okolností také Čech.⁵⁵ Antonín Grmela nastoupil k výkonu trestu klidně, nicméně vinou neobratnosti popravčích chvíli trpěl a to mělo za následek rozrušení Josefa Müllera, který ještě pokročil dopředu s úmyslem promluvit ke shromážděným. Bylo mu v tom však zabráněno.⁵⁶

Těla popravených musela být dle nařízení ponechána visící tváří ke kostelu do západu slunce a byla střežena dvěma vojáky. Visela tzv. „pro výstrahu“. Až za šera mohla být těla odnesena na hřbitov, kde bylo hrobníkovi nařízeno, aby je

⁵³ Umlčený hrdina (J. Werstadt) In. *Za právo a stát. Sborník dokladů o československé společné vůli k svobodě 1848-1918: k jubilejnímu dni 28. října 1928.* Praha: Státní nakladatelství, 1928, s. 476.

⁵⁴ PRÁŠEK, Vojtěch. *Česká družina.* Praha: Československý legionář. 1934, s. 39.

⁵⁵ VANĚK, Otakar. *Památce Antonína Grmely, první oběti boje za svobodu,* s. 11-12.

⁵⁶ Umlčený hrdina (J. Werstadt) In. *Za právo a stát,* s. 476.

pohřbil na místě, které je vyhrazené zločincům a sebevrahům. Zborovská výprava pak zjistila, že ostatky Grmely a Müllera skutečně ležely u pěšiny hořejšího konce vadovického hřbitova.⁵⁷ Ostatky Antonína Grmely byly po válce převezeny do vlasti v dubnu 1923 a uloženy do rodinné hrobky ve Fryštáku.

Jako další případ zajatého a popraveného legionáře můžeme zmínit případ Augustina Kmoška. Narodil se 24. prosince 1889 v okrese Litomyšl, byl střelcem 4. roty České družiny, do které byl zařazen 13. prosince 1914.⁵⁸ V květnu roku 1915 padl do rakouského zajetí, když v boji na gorlickém úseku utrpěl zranění. Z důvodu, že dostatečně neovládal ruský jazyk, vydával se chvíli za Ondřeje Boberova z Varšavy a po nějaký čas pracoval v budapeštské továrně. Když byl však poslán na polní práce, rozhodl se vrátit k Družině a pokusil se o útěk. Dne 1. srpna 1916 byl v lese četnickou hlídkou zadržen a bylo proti němu nařízeno soudní řízení podle stanného práva.⁵⁹

Obhájcem mu byl ustanoven Dr. Hugon Kon, který chtěl obhajobu založit na faktu, že nelze prokazovat totožnost výpovědí obžalovaného, pokud ji nelze zjistit jinak. Kmošek se ale i přes rady svého obhájce před soudem přiznal ke svému velezrádnému činu a odmítl polehčující okolnosti. Rozsudkem pak byl odsouzen k trestu smrti oběšením. Rozsudek měl potvrdit velící generál, ovšem soudce dr. Sommer ještě žádal o milost, kterou generál odmítl, ale povolil na Kmoškovu žádost trest smrti zastřelením. Obhájce nakonec telefonicky požádal o milost z Vídně, ta však odsouzenec již nestihla a byl 12. srpna 1916 v 7 hodin zastřelen.⁶⁰

Závěrem lze celkově k druhé kapitole říci, že otázka dezerce a vojenské zrahy ze strany českých a slovenských vojáků byla tématem hojně propíraným, kdy na jedné straně stála otázka slíbení věrnosti Rakousko-Uhersku na základě vojenské přísahy a na straně druhé národní citění a touha po vlastním státě. Je všeobecně známým faktem, že si čeští a slovenští vojáci na frontu odnášeli živelný odpor k válce a imperialismu, který se záhy přeměnil v přebíhání na druhou stranu, a kterým projevovali svou nechuť k imperialistické válce. Na válce neměli žádného zájmu, zvláště ne proti svým slovanským bratřím, kteří jim byli mnohem bližší, než život v monarchii.

⁵⁷ VANĚK, Otakar. *Památce Antonína Grmely, první oběti boje za svobodu*, s. 14.

⁵⁸ PRÁŠEK, Vojtěch. *Česká družina*, s. 138.

⁵⁹ Augustin Kmošek In. *Za právo a stát*, s. 480.

⁶⁰ Augustin Kmošek In. *Za právo a stát*, s. 481.

Čeští a slovenští vojáci svým přeběhnutím nebo dobrovolným zjetím sice porušili vojenskou přísahu, kterou se zavázali k věrnosti Rakousko-Uhersku, nicméně Rakousko-Uhersko jako takové nikdy nebrali jako svůj stát, neztotožňovali se s ním a jejich přeběhnutí tak nelze považovat jen za protirakouský akt, dezerci a velezradu, ale primárně za projev snahy o vytvoření Československého státu, boje za svobodu a národního cítění.

3. Právní postavení československých legií a legionářů z pohledu dobového mezinárodního práva veřejného

3.1. Mezinárodní statut legií po jejich vzniku a první snahy o jejich mezinárodní uznání

Po vzniku České družiny, později přetransformovanou v Československý střelecký pluk a Československou střeleckou brigádu, byly legie z hlediska dobového mezinárodního práva válečného součástí ruského vojska.⁶¹

Je nutné zmínit, že ze strany ruské generality nebylo na legie zprvu pohlíženo výhradně s valným nadšením. Českoslovenští vojáci tvořící malou, ale postupně se rozrůstající jednotku doplňovali své řady zařazováním přeběhlíků a ať už více či méně dobrovolně se hlásících českých a slovenských válečných zajatců. Carská vláda považovala za problematický primárně nábor zajatců ze zajateckých táborů.⁶²

Podle mezinárodního práva bylo sice možné s výjimkou důstojníků užít zajatců podle jejich služebního stupně a schopností k pracím, nicméně tyto práce nesměly překročit obvyklé míry.⁶³ Co je pak stěžejní, nesmělo se jednat o práce jakkoliv souvislé s válečnými operacemi. Podle Řádu války pozemní, který je přílohou Úmluvy o zákonech a obyčejích války pozemní, přijaté na Haagských mírových konferencích 18. října 1907 není zařazování občanů nepřátelského státu do vlastní armády dovoleno. Článek 23 Řádu války pozemní totiž stanoví, že „*jest válečné straně zapověděno příslušníky protivné strany nutiti k účastenství ve válečných výkonech proti své zemi, třeba by bývali na počátku války v její službě*“.⁶⁴

Z toho důvodu byli dobrovolníci se zájmem vstoupit do legií nuceni vzdát se svého státního občanství a přijmout občanství ruské.⁶⁵ V souvislosti s tím je třeba zmínit, že c. a k. vojenská justice se na tento „právní trik“ nijak neohlížela,

⁶¹ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce: za války a ve válce, 1914-1918*. Praha: Orbis-Čin, 1925, s. 195.

⁶² THUNIG-NITTNER, Gerburg. *Die Tsechoslowakische Legion in Russland. Ihre Geschichte und Bedeutung bei der Entstehung der 1. Tsechoslowakischen Republik*. Wiesbaden: Harrassowitz, 1970, s. 9-10.

⁶³ HOBZA, Antonín. *Právo mezinárodní. Válečné právo pozemní*, s. 41.

⁶⁴ HOBZA, Antonín. *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva*. Praha: Nákladem vlastním, 1931, s. 394-395.

⁶⁵ THUNIG-NITTNER, Gerburg. *Die Tsechoslowakische Legion in Russland*, s. 38.

neboť přijetí ruského občanství nepovažovala za právoplatné, a tak v případě zajetí legionáře soudila za velezradu.⁶⁶

Dále krátce zmíníme postavení samotných legionářů, kteří byli z hlediska mezinárodního práva subjekty aktivního válečného stavu. Podle ustanovení článku 3 Řádu války pozemní patří k subjektům aktivního válečného stavu jak kombatanti, tedy ti, jejichž úkolem je zásadně účast v boji se zbraněmi, tak i nekombatanti⁶⁷. O tom, které osoby lze přičítat k vojsku a které k pokojnému obyvatelstvu vyvstaly nejednou spory právě v souvislosti s dobrovolnickými sbory.⁶⁸

Výše zmíněná problematika pak byla částečně upravena na 2. haagské mírové konferenci. Článek 1 Řádu války pozemní stanoví, že za jistých okolností platí válečné zákony a obyčeje i pro bojující skupiny osob, které nepatří k vojsku v technickém slova smyslu. Zejména se tedy jedná o milice a dobrovolnické sbory, jestliže někdo stojí v jejich čele a je odpovědný za své podřízené, mají stálý odznak, který je viditelný z dálky, nosí otevřeně zbraně a šetří při svých úkonech válečných zákonů a obyčejů.⁶⁹

První významnou změnou v mezinárodním postavení legií byl dekret R. Poincarého z 16. prosince 1917, kterým byl československé armádě přidělen status „spolubojovníka“ a byla prohlášena za součást autonomní československé armády ve Francii. Ve vztazích k třetím stranám a z hlediska mezinárodního práva byly legie již součástí armády francouzské.

Dne 7. února 1918 podepsala Paříž a později 21. dubna 1918 i Řím s Československou národní radou v Paříži dohodu ohledně postavení československých legií. Francouzská vláda i vláda Italského království udělily legiím de facto diplomatické uznání.

E. Beneš v návaznosti na uznání ze strany Francie a Itálie žádal 10. května 1918 v memorandu ministroví zahraničních věcí Velké Británie A. J. Balfourovi o československé otázce, aby došlo i k uznání ze strany Londýna. Memorandum

⁶⁶ THUNIG-NITTNER, Gerburg. *Die Tsechchoslowakische Legion in Russland*, s. 11.

⁶⁷ Nekombatanti jsou osoby náležející k vojsku s tím, že jsou pověřeni jinými úkoly, než je boj se zbraní, například důstojníci a vojáci, kteří jsou určeni primárně k administrativním úkonům, vojenští lékaři, vojenští duchovní, právní poradci. Dále pak i osoby, které nestojí ve služebním poměru k vojsku, ale doprovázejí armádu a opatřují její potřeby, například to jsou dodavatelé, zpravodajové nebo sluhové.

⁶⁸ HOBZA, Antonín. *Právo mezinárodní. Válečné právo pozemní*, s. 18-19.

⁶⁹ HOBZA, Antonín. *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva*, s. 393.

sestávalo ze sedmi článků, v článku pátém pak E. Beneš shrnul právní předpoklady uznání československých zemí.⁷⁰

E. Beneš odkazoval hned úvodu pátého článku na již výše zmíněný dekret z 16. prosince 1917, kterým byl Československý armádní sbor vyhlášený za součást autonomní československé armády ve Francii. První článek dekretu byl totiž podle E. Beneše pojat tak, že československé vojsko nevytvořila Francie, ani dekret prezidenta, nýbrž si ho vytvořili Čechoslováci sami. To mělo právně mimořádný význam, jelikož ten, kdo má právo ustavit vojsko, se vždy považoval za suverénního. Dále argumentoval tím, že představeným orgánem z politického hlediska byla v dekretu uznána Československá národní rada v Paříži na její výslovnou žádost s ohledem na stará historická práva Čech, dle kterých Čechy mají stále svou ústavu a právo na to, aby byly právně pokládány i z mezinárodního hlediska za nezávislý stát.⁷¹

Dále E. Beneš vyzdvihoval skutečnost, že rozsudky vojenských soudů byly dle dekretu vynášeny jménem československého národa, což právně znamenalo, že Čechoslovákům byl přiznán jeden z podstatných prívlastků národní svrchovanosti. Všechny tyto právní předpoklady zahrnovaly přímé a jasné uznání státní nezávislosti a i Československé národní rady, jakožto jejího výkonného orgánu.

Článek šestý pak obsahoval možné očekávané námitky proti československému uznání, ke kterým E. Beneš v rámci memoranda rovnou sdělil svou případnou odpověď. První očekávanou námitkou mohl být význam slova „uznání“, které by ve své podstatě mohlo být vyloženo v násilném slova smyslu s ohledem na to, že Čechy byly obsazeny nepřítelem a nový stát by tak žádné uznání neměl, a že by tak místo „uznání“ mělo stačit prohlášení, že Spojenci nejsou proti nezávislosti československého národa. Na tuto problematiku argumentoval E. Beneš tím, že vůle národa doma již byla jasně vyslovena a silná a stálá československá organizace již existuje, existuje i národní vojsko a část českého národa, která je v zemích Spojenců a je svobodná, tvoří se svými zástupci jednotný blok i přes to, že tu není existence žádného území. Prohlášení by pak nestačilo z důvodu, že uznání by v Rakousku vzbudilo větší rozruch, ohlas a zmatek, jelikož Rakousko

⁷⁰ Memorandum generálního tajemníka ČSNR E. Beneše ministr zahraničních věcí Velké Británie A. J. Balfourovi o československé otázce. In. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Vznik Československa 1918*, s. 91.

⁷¹ BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce. 3. díl*, s. 342-343.

„má smysl pouze pro fakta a právní předpoklad a toho se bojí víc než čehokoli jiného.“⁷²

O den později pak ještě E. Beneš zaslal A. J. Balfourovi dopis, ve kterém doplnil podrobnost ve věci uznání Československé národní rady a vysvětlil současný stav československého hnutí. Mimo jiné odkazoval na skutečnost, že se Československé národní radě podařilo úspěšně zorganizovat všechny československé válečné zajatce a vytvořit tak tři národní vojska, a to ve Francii, Itálii a v Rusku a tato vojska následně spojit v jedno. Jedním z požadavků na britskou vládu bylo, aby šla ve šlépějích francouzské a italské vlády a uznala Československou národní radu ve stejném rozsahu a stejným způsobem tam, kde se její činnost týká britského území a zájmů.⁷³

Kladná odpověď přišla z Británie 3. června 1918, kdy A. J. Balfour vyslovil veškeré své sympatie k československému hnutí a uvedl, že mu vláda s radostí udělí stejné uznání, jako mu udělily vlády francouzské a italské. Vláda souhlasila, že je připravena a ochotna uznat Československou národní radu jako nejvyšší orgán československého hnutí ve spojeneckých zemích a dále uznat československou armádu jako organizovanou jednotku bojující ve prospěch Spojenců a udělit Československé národní radě stejná práva, jaká byla dána polskému komitétu.⁷⁴ Toto však zatím ještě neznamenalo ani uznání nezávislého státu, ani Československé národní rady jakožto exilové vlády.

Snahy o uznání československé nezávislosti dále pokračovaly. Dne 3. června 1918 se T. G. Masaryk poprvé setkal s americkým ministrem zahraničí Lansingem,⁷⁵ který následně 28. června 1918 prohlásil, že „*všechny větve slovanské rasy třeba zcela osvobodit od německé a rakouské vlády.*“⁷⁶ T. G. Masaryk pak v červenci 1918 podal u amerického ministerstva zahraničí žádost o uznání, ve které primárně odkazoval na skutečnost, že československá armáda je podle mezinárodních názorů nejzásadnějším atributem svrchovanosti. Ohledně absence území pak odkazoval na Francii, která tuto otázku vyřešila tak, že vytvořila

⁷² BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce. 3. díl*, s. 344.

⁷³ Dopis generálního tajemníka ČSNR E. Beneše ministru zahraničních věcí Velké Británie A. J. Balfourovi ve věci uznání ČSNR. In. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Vznik Československa 1918*, s. 100-101.

⁷⁴ Dopis ministra zahraničních věcí Velké Británie A. J. Balfoura generálnímu tajemníkovi ČSNR E. Benešovi o postoji britské vlády k uznání ČSNR a československého vojska. In. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Vznik Československa 1918*, s. 126.

⁷⁵ Jednalo se o vůbec první takto významné setkání T. G. Masaryka s vysokým představitelem USA.

⁷⁶ MCNAMARA, Kevin J. *Velký sen dvou malých národů*, s. 287.

precedens. Značný význam uznání dále opíral o skutečnost, že bude možné snadněji a účinněji chránit československé vojáky, kteří by padli do zajetí Rakousko-Uherska. V rámci žádosti znovu sdělil svůj záměr přepravit legionáře do Francie, nicméně uvedl, že lze vojsko užít výhodně i v Rusku.⁷⁷

3.2. Mezinárodní akty o uznání československého vojska

V úvodu je třeba říci, že k uznání revolučního vojska za válečnou stranu z pohledu dobového mezinárodního práva veřejného již v minulosti několikrát došlo, konkrétně můžeme zmínit rok 1778, kdy Francie a Španělsko uznaly Spojené státy v boji za svobodu proti Anglii, roky 1861 až 1865, kdy Francie a Anglie uznaly jižní státy severoamerické v boji za secesi. Skutečnost, kdy byla československá armáda za 1. světové války uznána dohodovými velmocemi, tak nebyla skutečností ojedinělou nebo novou.⁷⁸

Bojové nasazení československých legií a celková aktivní účast československého zahraničního odboje byla v polovině roku 1918 oceněna státy Dohody tím, že postupně začaly z mezinárodního hlediska uznávat jak československé legie, tak Československou národní radu jako oficiální součást dohodového válečného úsilí.

První mezinárodní uznání československého národa a jeho práva na samostatnost přišlo ze strany Francie 29. června 1918. Následovalo uznání ze strany Velké Británie 9. srpna 1918 a ze strany USA pak 3. září 1918. Prohlášení ze strany francouzské vlády uznávalo nárok československého národa na samostatnost a obsahovalo příslib o tom, že bude usilovat o zřízení samostatného československého státu, a to v historických hranicích.⁷⁹ Ze strany britské vlády došlo k rámci tzv. Balfourově deklarace k uznání československých legií za součást dohodových ozbrojených sil. Dále britská vláda uznala Národní radu jako provizorní vládu československého státu.⁸⁰

Již poměrně dlouho před vznikem samostatného československého státu tak došlo k uznání československého národa za národ spojenecký, za národ, který může být subjektem mezinárodního práva. Československá národní rada byla v návaznosti

⁷⁷ MCNAMARA, Kevin J. *Velký sen dvou malých národů*, s. 287-288.

⁷⁸ HOBZA, Antonín. *Právo mezinárodní. Válečné právo pozemní*, s. 17.

⁷⁹ Dopis ministra zahraničních věcí Francouzské republiky S. Pichona generálnímu tajemníkovi ČSNR E. Benešovi obsahující uznání ČSNR a práv Čechů a Slováků na samostatnost. In. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Vznik Československa 1918*, s. 142.

⁸⁰ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém, RUNDOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*, s. 286.

na uznání československého národa transformována do postavení vůbec prvního základu budoucí vlády, tedy vlády de facto a byla uznána za stranu vedoucí válku.

Pojem uznání národa je pojmem mezinárodního práva, jehož primárním důsledkem je, že poté, co národ nabude všechny nezbytné náležitosti a základní atributy státu, tedy bude mít své území, řádnou organizovanou vládu a osoby jí podřízené dojde i k uznání samostatného státu. Československý stát tak byl uznán jako stát ve stavu zrodu s tím, že byla stanovena „odkládací podmínka“, že tento stát vznikne v momentě, kdy bude mít všechny výše zmíněné atributy nezbytné k jeho vzniku.⁸¹

Československým legiím byl v návaznosti na uznání ze strany spojeneckých států přiznán status československé armády, která se skládala ze třech částí umístěných na různém území, a to ve Francii, Itálii a Rusku. Legie tak byly uznané za jednotnou spojeneckou armádu, která dle mezinárodního práva vede válku a je stranou války proti Ústředním mocnostem.

Jak bude zmíněno v následujících kapitolách, československé legie se výrazným způsobem podílely i na vývoji vnitropolitické situace v Rusku. Dne 12. října 1918 došlo ze strany Prozatímní všeruské vlády v čele s premiérem Avksentěvem v rámci nóty ruského velvyslance v Paříži M. Maklakova k prohlášení, že vláda uznává Československou národní radu za zákonnou vládu státu československého a je ochotna a připravena udržovat s bratrským národem úzké styky vzájemnou pomocí v boji proti společnému nepříteli.⁸²

Hlavním rozdílem výše uvedeného uznání oproti uznání Francie, Velké Británie i USA byla ta část prohlášení, kde vláda uznává Československou národní radu za „zákonnou vládu státu“. Francie, Velká Británie i USA totiž ve svých nótách uznaly Československou národní radu pouze za vládu de facto. Ruská vláda současně uznala československý stát za již existující, nikoli za stát ve stavu zrodu, který musí své základní atributy nejprve nabýt.

V nótě E. Beneše ze dne 14. října 1918 pak bylo spojeneckým vládám oficiálně oznámeno vytvoření prozatímní československé vlády. Prezidentem prozatímní vlády, předsedou ministerské rady a ministrem financí byl zvolen T. G. Masaryk,

⁸¹ PEŠKA, Z. *Československá ústava a zákony s ní související. I. díl*. Praha: Kompas, 1935, s. 9.

⁸² Dopis velvyslance Ruska ve Francii V. A. Maklakova generálnímu tajemníkovi ČSNR E. Benešovi s nótou Prozatímní všeruské vlády o uznání ČSNR za vládu československého státu. In. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Vznik Československa 1918*, s. 302-303.

ministrem zahraničních věcí a ministrem vnitra E. Beneš a ministrem války M. R. Štefánik. Ministerská rada současně ustanovila i své zástupce u spojeneckých vlád, pro Rusko jím byl B. Pavlů.⁸³ Vůbec prvním státem, který tuto vládu úředně uznal, byla Francie, která tak učinila v nótě ministra zahraničních věcí S. Pichona ze dne 15. října 1918 E. Benešovi.⁸⁴

Rozhodující pak byl den 28. října 1918, kdy byl Národním výborem v Praze definitivně vyhlášen samostatný československý stát. Legie se tak ode dne vzniku Československé republiky až do transportu vojska zpět do vlasti staly z hlediska mezinárodního práva spojeneckým vojskem Dohody.

⁸³ SCHELLE, Karel. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech. 1. díl. Období boje za státní samostatnost (1914-1918)*. Brno: PF MU v Brně, 1993, s. 21-22.

⁸⁴ BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce. 3. díl*, s. 462.

4. Československé legie jako organizační součást ruské carské a francouzské armády

4.1. Vojenské jednotky Čechů a Slováků jako součást ruské armády

První etapu právního vývoje, kdy byly vojenské jednotky Čechů a Slováků součástí ruské armády, můžeme ohraničit dobou od podzimu roku 1914 do května roku 1917. Když v září roku 1914 vznikla Česká družina, byla zpočátku součástí 3. ruské armády a podléhala ruskému velení, ruským orgánům i vojenským předpisům. Do funkcí důstojníků byli obsazováni primárně ruští důstojníci a velící řečí byla ruština.⁸⁵

Na začátek je třeba uvést alespoň základní ruské předpisy, ze kterých pak částečně vycházelo i právo týkající se československého vojska. Hlavním pramenem ruského vojenského soudnictví byl Vojenský soudní řád z roku 1867, který byl schválen Alexandrem II. dne 15. května 1867, novelizován pak byl v letech 1883, 1884 a 1885. Ve své podstatě se jednalo o listinu, která představovala značný odklon od obecné úpravy ruského trestního práva procesního, a která vycházela ze zásad reformy soudnictví z roku 1864. Mimo jiné určila základní pravomoci vojenských soudů, zjednodušila soudní řízení, posílila vliv vojenských orgánů a naopak omezila práva obžalovaných.⁸⁶

V rámci procesu schvalování Vojenského soudního řádu nebyl stanoven konkrétní termín nabytí jeho účinnosti, tudíž účinnosti nabýval postupně v letech 1867 až 1889 v jednotlivých vojenských okruzích.⁸⁷ Soustavu soudnictví tvořily na nejnižším stupni plukovní soudy, dále zde byly soudy vojenských okruhů, jakožto řádné soudy první instance, na nejvyšší instanci pak Nejvyšší vojenský soud a Nejvyšší námořní soud, oba sídlící v Petrohradě. Jediným možným opravným prostředkem proti rozsudkům soudů vojenských okruhů bylo podání kasační stížnosti k Nejvyššímu vojenskému soudu, který mimo jiné i vydával závazná stanoviska k legislativním návrhům týkajících se vojenské justice.

⁸⁵ SVOBODA, Viktor. *Soudnictví v čsl. vojsku na Rusi: sedmnáctá přednáška v cyklu o našem národním osvobození, pořádaném jednotami ČSOL, v Praze I.-II.-V. až VII.* Praha: Nákladem "Památníku Odboje", 1924, s. 11.

⁸⁶ ВОЕННО-СУДЕБНЫЙ УСТАВ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ [online]. Международная военно-историческая ассоциация. 2011 [cit. 2022-01-29].

⁸⁷ ВОЕННО-СУДЕБНЫЙ УСТАВ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ [online]. Международная военно-историческая ассоциация. 2011 [cit. 2022-01-29].

Nejčastěji novelizovaným vojenským předpisem byl v rámci ruských předpisů Disciplinární řád, přijatý v roce 1869. Tento předpis vůbec poprvé definoval pojem vojenské kázně, která spočívala v přesném a nezpochybnitelném plnění příkazů nadřízených, přísném dodržování úcty k hodnosti, svědomitém plnění služebních povinností a v neposlední řadě v důsledném trestání pochybení a napomenutí podřízených. Dále byly stanoveny i povinnosti velitele, který měl rozvíjet a udržovat u každého důstojníka a vojáka povědomí o vysoké důležitosti vojáka povoláného k obraně trůnu a vlasti před vnějšími i vnitřními nepřáteli. Další ustanovení se týkala například postupů při ukládání trestů nebo podmínek podávání stížností. Hlavní ustavení Disciplinárního řádu z roku 1869 neprošla až do roku 1917 žádnou změnou, nicméně jeho dílčí ustanovení byly v průběhu let průběžně podrobně rozpracovávány.⁸⁸

Kromě předpisů a oficiálních řádů ruské armády měli českoslovenští vojáci současně podléhat i neoficiálnímu řádu České družiny. Tím byl Československý řád vojenský, schválený dobrovolníky v květnu roku 1916. Byl komplementárním k ruským vojenským předpisům a skládal se z celkem 7 článků. Potvrzoval, že vojáci podléhají všem ruským vojenským zákonům ruské armády a to do té doby, než budou vypracovány a schváleny zákony české. Dále upravoval například užití oslovení „bratře“ nebo pozdravu „Nazdar!“, kdy v případě prohrěšků mohl být voják zbaven práva na toto oslovení.⁸⁹

Již 28. srpna 1914 se v Petrohradu sešel přípravný sjezd zástupců čtyř největších českých kolonií (petrohradské, moskevské, kyjevské a varšavské), který předložil ministerstvu vnitra stanovy „Rady Čechů v Rusku“. K jejich schválení došlo 10. prosince 1914, o něco později byly však přepracovány a počátkem roku 1915 se objevily pod názvem stanov „Svazu československých spolků na Rusi.“⁹⁰

Co se týče politických záležitostí, spadala Družina právě pod pravomoc Svazu československých spolků na Rusi, který byl oficiálně ustaven prvním řádným sjezdem dne 7. března 1915 v rámci schůze zástupců osmi českých spolků ze šesti regionů v Moskvě. Předsedou Svazu československých spolků na Rusi byl zvolen

⁸⁸ МАРТЫНОВ, Вячеслав Федорович. Военно-дисциплинарное законодательство России во второй половине XIX–начале XX в. Власть, 2013, s. 183.

⁸⁹ VANĚK, Otakar, HOLEČEK, Vojtěch, MEDEK, Rudolf. *Za svobodu. Kniha první.*, s. 307-308.

⁹⁰ CHODOROVÍČ, Nikolaj Alexandovič. *Odbojové hnutí a Československé vojsko v Rusku*. Praha: nakladatelství Česká Beletrie, 1928, s. 46.

Bohumil Čermák a tajemníkem Jiří Klecanda.⁹¹ Tento spolek převzal jak politické vedení, tak i samotnou organizaci československé dobrovolnické armády.

V srpnu roku 1915 došlo k povolení náboru zajatců ze všech zajateckých táborů, kteří se mohli rozhodnout mezi službou v průmyslu nebo službou na frontě. Výsledky této kampaně byly nicméně poměrně slabé a tak byl 25. dubna 1916 svolán do Kyjeva II. všeobecný sjezd krajanských spolků v Rusku. V návaznosti na zde přijatá rozhodnutí se hlavním představitelem krajanského hnutí v Rusku stal Svaz československých spolků na Rusi. Jako jeho výkonná složka byl určen nově ustavený výbor. Tento pak měl být postupně doplňován o zástupce nově vznikajících krajanských spolků. Na sjezdu současně došlo k uznání autority T. G. Masaryka a Československé národní rady v Paříži. Svaz si v rámci jednání stanovil hlavní cíl, kterým bylo osvobození Čechů a Slováků a vytvoření samostatného československého státu.⁹²

V návaznosti na prohlášení Svazu za Odbočku Československé národní rady v Rusku došlo ze strany ruského ministerstva vnitra k zahájení kampaně proti „promasarykovsky“ orientovaným osobám Svazu. Ruské orgány následně získaly na svou stranu Josefa Düricha⁹³, kterému se podařilo dostat Svaz pod úplnou kontrolu ruského ministerstva vnitra a ministerstva zahraničních věcí. Reakcí ze strany T. G. Masaryka na tyto skutečnosti bylo vyslání Milana Rastislava Štefánika do Ruska, aby Dürichovým aktivitám čelil.

Po vypuknutí únorové revoluce předal M. R. Štefánik dne 17. března 1917 ministrovi zahraničí ruské vlády Pavlu Nikolajevičovi Miljukovovi žádost o uznání Československé národní rady, jako jediné představitelky československého hnutí, a návrh na jmenování její odbočky v Rusku (obdobnou žádost zaslal z Paříže i E. Beneš). Miljukov, který byl blízkým přítelem T. G. Masaryka⁹⁴, následně zrušil sankce a omezení, které byly na Svaz uvalené minulým režimem. Současně s tím povolil Svazu navázat spojení s Československou národní radou v Paříži.

⁹¹ Jiří Klecanda se v průběhu působení u zahraničního odboje mimo jiné i ve velké míře podílel na finančním a materiálním zázemí České družiny.

⁹² BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?*, s. 24-25.

⁹³ Josef Dürich byl jedním z mála českých politiků, kteří se v již tak časně fázi (květen 1915) připojili k zahraničnímu odboji vedenému T. G. Masaryk. Hlavní podporu české samostatnosti očekával od ruské armády a byl zastáncem panslavistické myšlenky o jednotě slovanských národů. Zastával tak odlišný názor než Edvard Beneš, který později vyústil ve vzájemný spor.

⁹⁴ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce: za války a ve válce, 1914-1918*. Praha: Orbis-Čin, 1925, s. 157.

V reakci na výše zmíněnou politickou změnu byl svolán na 6. května 1917 sjezd v Kyjevě, v rámci kterého došlo ke sjednocení všech složek českého a slovenského živilu na Rusi, tj. krajanských spolků, československých vojsk a zajatců. Sjezd probíhal v několika dnech v budově kyjevské univerzity. Celkem se zde sešlo 113 delegátů z 20 krajanských spolků s 5 700 členy, 129 delegátů zastupujících 335 organizací československých zajatců z 98 zajateckých táborů a 95 delegátů z Československé střelecké brigády a Dobrovolnického sboru Srbů, Chorvatů a Slovinců.⁹⁵

Na sjezdu v Kyjevě došlo ke schválení rezoluce, která uznala Československou národní radu v Paříži (v čele s T. G. Masarykem) jako nejvyšší orgán československého národně politického boje. Dále došlo k vypracování statutu Odbočky Československé národní rady v Rusku, jejímž sídlem se stal Petrohrad a ke zvolení jejích členů. Odbočku ČSNR tvořilo představenstvo v čele s Prokopem Maxou, Bohumilem Čermákem a Jiřím Klecandou. Předsedou Odbočky ČSNR měl být vždy ten člen Československé národní rady v Paříži, který bude přítomen v Rusku (od poloviny května 1917 do začátku března 1918 jím byl T. G. Masaryk) a místopředsedou byl jmenován Bohumil Čermák. Tajemníkem byli jmenováni Jiří Klecanda a Ivan Markovič.⁹⁶ V rámci vnitřní organizace Odbočky ČSNR byly vytvořeny prezidiální komise, organizační komise, vojenské komise, zajatecké komise a propagační komise.⁹⁷

Dalším důležitým výsledkem sjezdu bylo politické prohlášení, že jedinou variantou, kterou reprezentanti sjezdu přijímají, je svobodný stát. Tímto skončilo období Svazu a starší generace politiků z řad „ruských Čechů“ a činnost Svazu zůstala omezena pouze na problematiku sociální, léčení zraněných, ochranu invalidů nebo rodin padlých vojáků.⁹⁸

Pád carismu měl za následek stabilizaci československého hnutí v Rusku a vítězství demokratických sil, reprezentovaných zajatci a vojáky Československé střelecké brigády. Revoluce umožnila uvolnění režimu v zajateckých táborech a zajatci se tak mohli zapojit do československého hnutí. V rámci brigády vedla

⁹⁵ FIC, Viktor M., *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918, Díl 1.*, s. 88-89.

⁹⁶ FIC, Viktor M., *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918, Díl 2.*, Brno: Stiltus, 2007, s. 22.

⁹⁷ PICHLÍK, Karel, KLÍPA, Bohumír a ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři 1914-1920*. Praha: Mladá fronta, 1996, s. 89-90.

⁹⁸ BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?*, s. 26.

k závažným změnám, které vyvrcholily jejím spojením ve velkou taktickou jednotku.⁹⁹

V období od května 1917 sice bylo československé vojsko stále součástí ruské armády, organizačně ale začalo období poměrně volného vztahu, který se měnil na nezávislý, samostatný a oddělený od této armády a státu. Politickými a právními atributy armádního sboru byly podle memoranda sestaveného T. G. Masarykem a schváleného prezidiální komisí Odbočky ČSNR dne 21. září 1917 dva principy. Prvním principem bylo, že československého vojska mohlo být užito pouze proti vnějším nepřátelům Ruska, konkrétně proti Rakousko-Uhersku a Německu. Druhým principem byl princip naprosté nepřipustnosti jakéhokoliv vměšování československých jednotek do vnitřního boje a jejich ozbrojený zásah ve prospěch kterékoliv z politických stran.¹⁰⁰

4.2. Československý armádní sbor v Rusku jako součást autonomní československé armády ve Francii

T. G. Masaryk nebral ideu samostatného československého státu jako pouhý dar mocností Dohody, jejichž vítězství ve válce předpokládal, ale chápal ji jako hodnotu, kterou bylo třeba vybojovat především vlastními silami. Již v průběhu roku 1917 začaly postupně dozrávat podmínky k tomu, aby mohla československá politická emigrace přistoupit k uskutečnění zorganizování samostatné československé armády. Primárním cílem vůdců zahraničního odboje bylo postavit armádu na frontě ve Francii. V té době bylo ve Francii jen několik tisíc zajatců, kteří tam byli přesunuti po ústupu Srbska, nicméně Edvard Beneš věřil, že se do Francie podaří dopravit československé jednotky z Ruska a české a slovenské zajatce z Itálie.

O osudu československého vojska nakonec rozhodl vývoj války a politická situace v jednotlivých zemích Dohody. Myšlenku československé armády na západní frontě nejvíce podporovala Francie, naproti tomu italský ministr zahraničí S. Sonnino důrazně odmítal, aby k přesunu českých a slovenských zajatců do Francie došlo. Velký vliv měl také vývoj v Rusku, kde říjnová revoluce přivedla k moci politickou stranu, která hesla o míru účinně využila v boji o svou

⁹⁹ PICHLÍK, Karel, KLÍPA, Bohumír a ZABLOUDILOVÁ, Jitka, *Českoslovenští legionáři 1914-1920*, s. 87.

¹⁰⁰ BRÁDLEROVÁ Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?*, s. 31.

neomezenou moc. Po uzavření příměří na východní frontě došlo ke zpochybnění transportu československých vojáků na západní frontu.¹⁰¹

28. ledna 1918 bylo v Kyjevě vydáno usnesení prezidiální komise Odbočky ČSNR o prohlášení československého vojska v Rusku za součást autonomní československé armády ve Francii. Podepsáno bylo předsedou Československé národní rady T. G. Masarykem, místopředsedou Odbočky P. Maxou a Rudolfem Medkem, sekretáři Odbočky Jiřím Klecandou a Dr. Ivanem Markovičem a členy prezidiální komise Odbočky Milošem Hessem, Bohdanem Pavlů, Dr. V. Girsou a praporčíkem Eisenbergerem.¹⁰²

Dne 30. ledna 1918 došlo v Paříži francouzským ministerstvem války k přijetí nařízení ČSNR o mobilizaci do československého vojska ve Francii, v rámci kterého došlo k povolení náboru do československého vojska na půdě Francie. Následně začátkem února 1918 došlo k dlouho očekávanému plnému osamostatnění Československého armádního sboru od ruské armády. Dne 7. února 1918 byl Československý armádní sbor, v návaznosti na dekret francouzského prezidenta Raymonda Poincarého ze dne 16. prosince 1917 deklarací Československé národní rady v Paříži, vyhlášený za součást autonomní československé armády ve Francii. Dokument byl podepsán E. Benešem a schválen předsedou vlády a ministrem války Francie G. Clemenceauem.¹⁰³

V dekretu byly obsaženy jak obecné zásady, tak i složení vojska, jeho nábor, organizace, hodnosti nebo možnosti povýšení. V prvním článku bylo stanoveno, že jsou Čechoslováci organizováni v samostatnou armádu. Dále bylo uvedeno, že z vojenského hlediska uznávají jako nejvyšší autoritu francouzské vrchní velení a bojují pod vlastním praporem proti Ústředním mocnostem. Druhý článek pak stanovil, že po stránce politické připadá řízení této národní armády Národní radě zemí českých a slovenských, a to se sídlem v Paříži. Obsahem třetího článku pak

¹⁰¹ PICHLÍK, Karel, KLÍPA, Bohumír a ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři 1914-1920*, s. 121.

¹⁰² Usnesení prezidiální komise Odbočky ČSNR v Rusku o prohlášení československého vojska v Rusku za součást autonomní čs. armády ve Francii. In. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Vznik Československa 1918*, s. 41.

¹⁰³ Statut autonomní československé armády ve Francii. In. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Vznik Československa 1918*, s. 47.

bylo vypravení československé armády a jejího dalšího působení, které měla zabezpečit francouzská vláda.¹⁰⁴

Úřední spisy týkající se československé armády, které byly podepsané generálem této armády, musely být vyhotoveny jak v národním jazyce, tak i v jazyce francouzském. Běžné služební spisy, které neobsahovaly zásadní rozhodnutí, mohly být sestaveny pouze v jednom jazyce.

V rámci správy byla vojska spravována týmiž předpisy a za stejných podmínek jako francouzská armáda, platila pro ně i stejná ustanovení týkající se jednotkových formací, výplat na hotovosti i v naturáliích. Odchylně měly být zvláštními předpisy upraveny výše a podmínky nabytí pensí, odměny a podpory. Všechny výdaje na československá vojska se zavázala krýt francouzská vláda až do úpravy, která bude stanovena při sjednávání smíru. V návaznosti na to byl pro výdaje na československou armádu zřízen zvláštní účet.

Dekretem bylo dále stanoveno, že československá vojska skládají přísahu československému národu, podléhají francouzským zákonům a vojenským předpisům a to jak z hlediska kázně, vnitřní služby tak i vojenského soudnictví. Až později mělo dojít ke zřízení zvláštního soudnictví podle předpisů platných ve francouzské armádě. V rámci všeobecné disciplíny, veřejného pořádku, zdravotnictví a ubytování podléhaly československé jednotky umístěné ve vnitrozemském pásmu generálům velících úseků, na kterých byly umístěny.¹⁰⁵

Dlouho očekávané zřízení československé armády mělo pro československý odboj mimořádný význam. Do této doby to vždy byli jen jednotlivci či menší jednotky bojující jako součást jiných spojeneckých armád. Nyní konečně vznikla samostatná československá armáda. Češi a Slováci, zatím tedy bez vlastního státu, se tak zařadili po bok ostatních spojeneckých zemí bojujících proti Ústředním mocnostem. Vedoucí představitelé našeho zahraničního odboje si uvědomovali, že právě tato skutečnost může mít mimořádný význam na postoj Spojenců v otázce samostatnosti Československa. Výše uvedené skutečnosti měly velký vliv i mimo Francii a příznivě ovlivnily například i zřízení československé armády v Itálii.

Prohlášením československého vojska v Rusku za součást autonomní československé armády ve Francii došlo mimo jiné i k vyjmutí legionářů

¹⁰⁴ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický ústav Praha, fond ČSNR v Paříži, inv. č. 5147, karton 45.

¹⁰⁵ BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce. 3. díl.* Praha: Orbis a Čin, 1928, s. 323-324.

z působnosti ruské soudní organizace. Rozkazem armádního sboru z 9. března 1918 číslo 25 došlo k položení základu pro vybudování vlastní soudní organizace, zřízení polních soudů a vyšších polních soudů.

Polní soudy byly soudy plukovní, sestávaly ze dvou důstojníků a čtyř vojáků a stíhaly primárně trestné činy krádeže, loupeže a nedovolené rekvisice. Vyšší polní soudy se měly skládat ze tří jmenovaných právníků a byl jim vyhrazen zločin zrady a ty případy, ve kterých vyloučení z vojska plukovní soud neuzná za dostatečný trest.¹⁰⁶ Nakonec ale vůbec nedošlo k jejich vytvoření¹⁰⁷, pouze vladivostocká skupina měla na základě rozkazu gen. Diterichse č. 52 ze dne 23. července 1918 „vyšší soud“ k projednávání případů týkajících se odstranění velitelů.

Rozsudky všech soudů byly konečné a vzhledem ke skutečnosti, že ve své podstatě nebyly žádné zákony, kterých by se dalo spravedlivě užít, soudilo se podle pravidel „nejlepšího svědomí“. I. sjezd československého vojska se dne 28. července 1918 usnesl na zřízení zvláštních polních soudů ke stíhání těžších deliktů, kterých se dopustili vojáci a útokům na československé vojsko a jeho operace, kterých se dopustilo ruské obyvatelstvo. V srpnu 1918 pak byl zřízen právní odbor, který měl vykonávat dozor nad vykonáváním soudnictví v československém vojsku.¹⁰⁸

4.3. Snahy o evakuaci vojska z Ruska do Francie

Vzhledem k destabilizovaným vnitropolitickým poměrům v Rusku na začátku roku 1918 a v návaznosti na uzavření Brestlitevského smíru, kterým sovětská vláda porušila svůj závazek, že neuzavře separátní mír, T. G. Masaryk věděl, že situace je dále neudržitelná a stanovil si jako hlavní cíl přesun vojska na západní frontu a zajištění jeho neutrality.

První písemnou listinou týkající se transportu legií do Francie byla listina vydaná velitelem bolševických vojsk na Ukrajině M. A. Muravjovem na základě jednání s T. G. Masarykem a P. Maxou. Listina byla Muravjovem vydána 7. února 1918 a T. G. Masaryk ji přijal 16. února 1918. Listina se dnem jejího odevzdání a přijetí stala dohodou. V rámci této dohody byl vysloven souhlas s odjezdem

¹⁰⁶ ČERVINKA, Vincenc. *Naši na Sibiři*. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1920, s. 62.

¹⁰⁷ SVOBODA, Viktor. *Soudnictví v čsl. vojsku na Rusi*, s. 17.

¹⁰⁸ ČERVINKA, Vincenc. *Naši na Sibiři*, s. 63-64.

československého vojska z Ruska do Francie¹⁰⁹ a vojenskému sboru se současně zaručila a stanovila přísná ozbrojená neutralita.¹¹⁰ Muravjov současně slíbil zajistit zásobování vojska, a tak legiím poskytl 3 miliony rublů a připsal je na účet francouzské bance.¹¹¹

Transport legií přes ruské území bylo však nutné nechat odsouhlasit i vládou Ruska. V návaznosti na dané tak byla 26. března 1918 uzavřena tzv. penzenská dohoda. V té bylo ujednáno, že legie nebudou cestovat jako bojové jednotky, nýbrž jako svobodná skupina občanů, kteří s sebou povezou určité množství zbraní pouze pro svou vlastní obranu proti útokům ze strany kontrarevolučních živlů. Současně sovětská vláda nařídila, aby každý vlak doprovázel sovětský komisař, který z průběhu cesty bude podávat hlášení. Další z podmínek dohody bylo i propuštění velké části ruských důstojníků.¹¹² Velkým úspěchem dohody bylo, že představitelé československých legií dosáhli na svůj návrh pouze částečného odzbrojení, nikoli úplného.

Sovětská vláda nebyla ohledně odzbrojení legií jednotná a už v čase vytvoření dohody z 26. března 1918 se vyskytovaly spory výkladu článku 17 Brestlitevské mírové smlouvy. V návaznosti na její uzavření se totiž změnilo i mezinárodněprávní postavení sovětského státu. Československé legie zároveň ale byly stále součástí autonomní armády státu, se kterým bylo Německo a Ústřední mocnosti stále ve válečném stavu. Brestlitevská mírová smlouva požadovala, aby se na území Ruska, které se v návaznosti na mírovou smlouvu změnil na neutrální stát, žádné ozbrojené síly postavené na straně proti Německu nenacházely.¹¹³

Interpretace Ruska ohledně výkladu Brestlitevské smlouvy a dohody o transportu legií z 26. března 1918 se výrazně lišila od interpretace německé. Výklad Německa byl takový, že na neutrální území nemůže vstoupit žádná ozbrojená síla státu vedoucího válku, bez toho, aby tato síla nebyla odzbrojená. Další varianty německého výkladu mírové smlouvy vztahující se na československé legie přednesl německý velvyslanec 10. června 1918. Za porušení mírové smlouvy měl

¹⁰⁹ Statut autonomní československé armády ve Francii. In. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Vznik Československa 1918*, s. 52.

¹¹⁰ Prohlášení Československé národní rady, že čsl. vojsko v Rusku je součástí autonomní československé armády ve Francii. In. AMORT, Čestmír. *Dokumenty a materiály k dějinám československo-sovětských vztahů*, s. 47.

¹¹¹ MCNAMARA, Kevin J. *Velký sen dvou malých národů: československé legie v Rusku a vznik první republiky*. Praha: Sloart, 2020, s. 165.

¹¹² BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?*, s. 35.

¹¹³ RAK, Michal. *Brestlitevský mír*. [online]. 2018 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://www.csol.cz/clanky-a-reporty/z-historie/prvni-odboj/1435-brestlitevsky-mir>.

být považován odchod legií z Ruska v případě, že budou mít v ruce jakékoliv zbraně. Toto porušení by bylo porušením smlouvy konáním ze strany ruského sovětského státu. Hromadný odchod legií, byť neozbrojených, byl taktéž považován za nepřijatelný.¹¹⁴

Co se týče postavení Spojenců k otázce transportu Čechoslováků, tak ani ti nebyli jednotní. Britská vláda měla v plánu je využít v Rusku, naopak Francie je chtěla dostat na západní frontu. Nakonec však 2. května 1918 Nejvyšší spojenecká válečná rada schválila návrh vojenských expertů o rozdělení legií. Jednotky, které se v té době nacházely na východ od Omsku, měly pokračovat do Vladivostoku. Tam už se o jejich transport do Evropy měli postarat Britové. Druhá část, tedy jednotky nacházející se na západ od Omsku, pak měly pokračovat do Archangelsku.¹¹⁵

Další změnou v podmínkách transportu československých vlaků byl telegram J. V. Stalina ze dne 9. dubna 1918. V něm nařizoval úplné odzbrojení ešalonů¹¹⁶, přeprava měla probíhat směrem na východ a pouze po malých skupinách a s přestávkami.¹¹⁷ Tento telegram ovšem nikdy nebyl doručen přímo vedení legií, ani Odbočce ČSNR. Byl naopak doručen pouze místním orgánům a železničním stanicím s příkazem, aby byl aplikován a legie byly zastaveny a zcela odzbrojeny. Legionáři v návaznosti na dané důrazně projevovali svou nespokojenost, a tak jim byl zároveň radikálně omezen přísun potravin a ostatních nezbytností s cílem obnovit jejich poslušnost.

Rozpory a konflikty mezi československými legiemi a sovětskými orgány vyvrcholily 14. května 1918. V už tak napjaté situaci došlo v Čeljabinsku k incidentu na železniční stanici, který následně vedl ke vzpouře proti místním orgánům sovětského státu. Někdo z rakouských a maďarských zajatců, kteří projížděli nádražím, na kterém stály ešalony 3. a 6. československého pluku, hodil z vlaku železný předmět a tím vážně zranil jednoho z legionářů, Františka Ducháčka z 6. střeleckého pluku. V návaznosti na tento incident, který Čechoslováci považovali za pokus o vraždu, došlo k zastavení vlaku, vyhnání

¹¹⁴ BEŇA, Jozef. *Od ozbrojenej neutrality k ozbrojenému konfliktu. Československé legie v Rusku v marci až júní 1918*. In. *Vojenská história*, Bratislava. 3/2021, s. 63.

¹¹⁵ BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?*, s. 37.

¹¹⁶ Slovo ešalon zde má především význam jako vojenský vlak, vojenská vlaková souprava, vojenský transport.

¹¹⁷ Telegram lidového komisaře pro národnostní záležitosti RSFSR J. V. Stalina o přesunu čs. ešalonů po částech na východ. In. AMORT, Čestmír. *Dokumenty a materiály k dějinám československo-sovětských vztahů*, s. 70.

zajatců na trať a zabití údajného viníka. Tato událost byla následně šetřena čeljabinským sovětem, který nechal zatknout celkem 10 mužů.¹¹⁸

V reakci na výše uvedené zaútočila celá jedna vojenská formace Čechoslováků na budovu sovětské policie a její příslušníky a osvobodila zatčené legionáře a zmocnila se asi 2 800 pušek.¹¹⁹ Sovětská vláda incidentu ihned využila a 20. května 1918 přikázala obklíčit československé vlaky a zcela je odzbrojit. Místním sovětům byly rozeslány tajné rozkazy s příkazem rozpustit československé jednotky. Čechoslováci měli dále dostat na výběr, zda vstoupí do Rudé armády nebo vytvoří dělnická družstva.¹²⁰ V případě, že by kladli odpor, měli být posláni do zajateckých, respektive koncentračních táborů.

Další významnou událostí, která se konala paralelně s výše zmíněnými, byl sjezd zahájený 20. května 1918 v Čeljabinsku. V rámci sjezdu došlo k výraznému jak politickému, tak vojensko-právnímu převratu. Sjezd se veřejně usnesl na tom, že svrhne Odbočku ČSNR, jejíž zástupci ztratili důvěru svých mužů, a to jak v návaznosti na daný souhlas s odzbrojením legií tak i další nesplněné sliby z Moskvy.

Na sjezdu byl zvolen Prozatímní výkonný výbor, který měl 11 členů. Již 23. května 1918 vydal Prozatímní výkonný výbor příkaz, ve kterém stálo, že primárním cílem je zajištění volné cesty do Vladivostoku. Usměrnování a organizace transportu legií tak byla vyňata z působnosti Odbočky ČSNR. Rozkazy jakýchkoli jiných československých organizací neměly být brány v potaz. Delegáti sjezdu se současně shodli a usnesli, že žádné další zbraně nebudou ze strany československého vojska vydány.¹²¹

Prozatímní výkonný výbor dále zvolil kolegium složené z 3 členů k řízení všech vojenských operací. Upřednostňované mělo být pokojné a mírové přesouvání, výbor dle rezoluce sjezdu stále doufal, že sovětský režim nebude klást československému vojsku žádné překážky a dovolí mu svobodně a poklidně odejít z Ruska, nicméně pokud by místní sověty odmítaly s legionáři spolupracovat, měly být odzbrojeny a zbaveny vojenské moci.

¹¹⁸ BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?*, s. 39

¹¹⁹ GAJDA, Radola. *Moje paměti*. Brno: Nakladatelství Bonus A, 1996, s. 29.

¹²⁰ FIC, Viktor M., *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*, Díl 2., s. 257.

¹²¹ MCNAMARA, Kevin J. *Velký sen dvou malých národů*, s. 213.

Každý pokus o zastavení a odzbrojení legií se dle rozhodnutí přijatých na sjezdu považoval za násilný čin a mělo se na něj adekvátním způsobem reagovat. Tato druhá možnost se stala v praxi pravidlem a sjezd se tak ve své podstatě usnesl na tom, že se transport legií bude prosazovat ozbrojenou cestou přímo a otevřeně proti vůli sovětského státu. Na toto usnesení sjezdu tak můžeme nahlížet jako na výraznou změnu v právním postavení legií, když jím došlo k negaci jejich původního postavení založeného na ozbrojené neutralitě ve vztahu k sovětskému státu.¹²² Z hlediska právního postavení legií se tak změnil stav ozbrojené neutrality na stav ozbrojeného konfliktu československého sboru se sovětským státem.

Odstartování krvavých bojů mezi bolševiky a československými legionáři můžeme datovat k 25. květnu 1918, kdy lidový komisař pro válku Trockij vydal následující rozkaz: „*Každého Čechoslováka, kterého najdou v blízkosti železniční trat se zbraní v ruce, je třeba na místě zastřelit. Každý vojenský vlak, v němž se najde byť jen jeden jediný ozbrojený muž, se nechá ihned vyklidit a vojáci uvnitř se převezou do zajateckého tábora. Místní váleční komisaři jsou povinni tento rozkaz vykonat okamžitě. Každé prodlení se bude rovnat zradě a viník bude přísně potrestán.*“¹²³

V návaznosti na výše uvedené události došlo k hned několika ozbrojeným střetnutím. Již 25. května 1918 se sovětské a internacionální jednotky pokusily odzbrojit ešalon 6. československého pluku.¹²⁴ Následovalo pak přepadení československých vlaků v Irkutsku 26. května 1918 a u Zlatousu 27. května 1918. Do konce června 1918 se československým jednotkám podařilo obsadit Novonikolajevsk, Penzu, Čeljabinsk, Samaru, Omsk, Jekatěrinburg i Vladivostok. Boje se v podstatě táhly po celé délce Transsibiřské magistrály, kterou se Čechoslovákům podařilo během tří měsíců zcela ovládnout.

Dne 26. června 1918 byl Prozatímnímu výkonnému výboru doručen příkaz vydaný majorem Alfredem Guinetem, ve kterém nařizoval rozšířit operace československých jednotek podél celé Transsibiřské magistrály. V návaznosti na tento příkaz rozhodl Prozatímní výkonný výbor, aby se čeljabinská skupina spojila se skupinou penzenskou nebo samarskou. Vedení legií uvedlo, že se Čechoslováci dobrovolně rozhodli odložit svůj odjezd z Ruska s tím, že pomohou

¹²² BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?*, s. 40-41.

¹²³ MCNAMARA, Kevin J. *Velký sen dvou malých národů*, s. 214.

¹²⁴ PICHLÍK, Karel. *Zahraniční odboj 1914-1918 bez legend*. Praha: Svoboda, 1968, s. 422.

konsolidovat ruské demokratické síly a počkají na expediční sbory Spojenců. Nicméně opětovně zdůraznili, že primárním cíle stále zůstává odjezd legií z Ruska a jejich nasazení na francouzské frontě.¹²⁵

Původní plán o urychleném odjezdu do Francie tak vzal za své, neboť západní spojenci v očekávaném větším počtu nikdy nedorazili. Zlomovým okamžikem můžeme označit dobytí a následnou obranu města Kazaně v srpnu 1918. Českoslovenští legionáři umírali na frontě a každý den marně čekali na pomoc od spojenců nebo Rusů, zatímco si místní obyvatelstvo pořádalo dostihové závody a čajové dýchánky v luxusních kavárnách. Město nakonec 10. září 1918 padlo pod tlakem bolševické přesily a povolžská fronta se v návaznosti na to začala hroutit.¹²⁶ To mělo za následek vypovídání poslušnosti Čechoslováků, kteří byli vyčerpaní nepřetržitým bojovým nasazením a stejně tak zklamaní postojem spojenců a lhostejností ruské společnosti k vlastnímu osudu.

Vrcholem krize byla sebevražda plukovníka Švece¹²⁷, který se zastřelil 25. října 1918 na nádraží v Aksakovu, tedy pouhé 3 dny před vznikem samostatného československého státu poté, co mu jeho jednotka začala vypovídat poslušnost a odmítla splnit rozkaz vytlačit přesilu bolševiků. Jeho smrt údajně československými vojáky otrásla a šok ze sebeobětování všemi oblíbeného velitele situaci stabilizoval.

¹²⁵ BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?*, s. 49.

¹²⁶ STEHLÍK, Eduard. *Legionáři v Národním shromáždění Republiky československé*, s. 32-33.

¹²⁷ Plukovník Josef Jiří Švec bojoval už od roku 1914 v České družině, vyznamenal se u Zborova i v bojích o Penzu a Lipjag. Při dobytí Kazaně byl pomocníkem velitele 1. pluku, při její obraně se ale fakticky stal jejím velitelem. 27. srpna 1918 byl povýšen na plukovníka a bylo mu velení oficiálně přiděleno, a to v nejhorší situaci obrany Kazaně. 17. října 1918 mu pak bylo svěřeno velení nad celou 1. divizí.

5. Osamostatňování československého vojska

5.1. 1. sjezd československého vojska a reformování Odbočky ČSNR

Velkou událostí, která značným způsobem změnila právní postavení a organizaci československých legií v Rusku byl dlouho připravovaný sjezd československého vojska, konaný ve dnech 23. července až 4. srpna 1918 v Omsku. Předcházely mu tzv. sjezdové předporady konané od 20. května 1918 do 17. července 1918, v rámci kterých se měly připravit předlohy o základních otázkách politické a vojenské organizace československého hnutí.¹²⁸ Sjezd odstranil provizorní vedení Prozatímního výkonného výboru a byla zvolena nová Odbočka ČSNR.¹²⁹ Sjezdu kromě zástupců spojeneckých sil přihlíželi i zástupci Prozatímní sibiřské vlády.

Úvodní slovo si na sjezdu vzal B. Pavlů, který k přítomným promluvil jménem výkonného výboru československých vojsk a jménem Odbočky ČSNR. Slavnostní řeč byla jak v jazyce českém a slovenském, tak v jazyce ruském a francouzském. B. Pavlů považoval sjezd za historickou událost, neboť to byl první sjezd samostatného československého vojska, ve své podstatě ústavodárné shromáždění, a hlavně proto, že jeho delegáty bylo v květnu rozhodnuto vystoupit proti bolševickému násilí.¹³⁰

V rámci sjezdu byl projednán Řád o organizaci československého revolučního hnutí na Rusi, který obsahoval celkem 4 hlavy a 32 paragrafů. V hlavě první stanovil jako ústřední a řídicí orgán Československou národní radu v čele s T. G. Masarykem, vedoucím orgánem pak byl sněm československé revoluce i Odbočka ČSNR. Sněm byl rozhodujícím orgánem a skládal se z poslanců vojska a krajanů. Ti byli voleni na jeden rok tak, aby na 800 oprávněných voličů byl jeden poslanec. Pravomocí sněmu bylo primárně určování směrnic politiky československé revoluce na Rusi nebo stanovení zákonů pro vyřízení správních záležitostí. Sněmu dále náležela volba Odbočky ČSNR a její trojčlenné revisní komise.

¹²⁸ VANĚK, Otakar; HOLEČEK, Vojtěch; MEDEK, Rudolf. *Za Svobodu. Kniha třetí: Anabase 1918-1920*. Praha: vlastním nákladem, 1928, s. 792-793.

¹²⁹ PICHLÍK, Karel, KLÍPA, Bohumír a ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři 1914-1920*, s. 184.

¹³⁰ VANĚK, Otakar; HOLEČEK, Vojtěch; MEDEK, Rudolf. *Za Svobodu. Kniha třetí: Anabase 1918-1920*, s. 794.

Odbočka ČSNR byla odpovědná sněmu a její úlohou bylo vykonávání vedení sněmu a vyřizování všech správních záležitostí. Prozatímní výkonný výbor tím tak zcela přišel o svou funkci a byl rozpuštěn. Odbočku ČSNR tvořil předseda, 3 místopředsedové¹³¹ a sekretáři, dohromady tvořící předsednictvo a 12 členů. Dále byly ustaveny správní odbory¹³² a každému bylo vymezeno jeho pole působnosti. Do právního odboru spadala organizace soudnictví a vypracování zákonných justičních předloh, provádění voleb soudců i jejich jmenování, dozor nad vykonáváním soudnictví v československém vojsku, právní dobrozdání nebo formální úprava návrhu správních odborů pro plénum Odbočky ČSNR i sněm.¹³³

Dalším schváleným předpisem sjezdu byl Zákon o právech a povinnostech členů sněmu československé revoluce na Rusi. Věnoval se primárně odpovědnosti členů sněmu za projevy učiněné na jeho schůzích, mimo jiné stanovil, že za disciplinární přestupky nesmí být člen sněmu trestán velitelem, ale přímo soudcem. Členům sněmu dále příslušela náhrada hotových výloh spojených s vykonáváním úřadu, kdy jejich výše měla být stanovena samotným sněmem na zvláštním zasedání. Předsednictvo mohlo v rámci disciplinární moci užít donucovacích prostředků, kterými byla důtka, odnětí práva na náhradu hotových výloh, dočasné povolání náhradníka na jeho místo, nebo zbavení mandátu.¹³⁴

Výše zmíněné předpisy byly spolu s Volebním řádem do sněmu československé revoluce na Rusi schváleny sjezdem na schůzi konané 26. července 1918. Ve dnech 27. července 1918 až 28. července 1918 přijal sněm ještě Řád pro zastupitelstva, jejich pomocné orgány a plnomocníky v československém vojsku a Pravidla pro volbu plukovních zastupitelstev a pomocných orgánů.

Disciplinární řád pak byl spolu s tzv. Statutem polních soudů předmětem jednání sněmu 28. července 1918. Definoval pojem vojenské disciplíny, která záležela na přísném a přesném zachování vojenských řádů a předpisů. Zavazovala každého vojína a to bez rozdílu, zda se jedná o představeného nebo podřízeného, k svědomitému plnění jeho služebních povinností a zachování pořádku vlasti.

¹³¹ Novými místopředsedy byli na sjezdu zvoleni Bohdan Pavlů, Ján Jesenský a JUDr. Josef Patejdl.

¹³² Správních odborů bylo celkem 12 a byl to odbor finanční, vojenský, náborový, zásobovací, právní, zdravotní, propagační, osvětový, národohospodářský, slovenský, krajanský a odbor sociální péče.

¹³³ Řád o organizaci československého revolučního hnutí na Rusi. In: *Řády a resoluce 1. sjezdu československého vojska* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2014 [2022-01-25], s. 6-14.

¹³⁴ Zákon o právech a povinnostech členů sněmu československé revoluce na Rusi. In: *Řády a resoluce 1. sjezdu československého vojska*, s. 15-17.

Představení měli být rádcem a vůdcem svým podřízeným a nepromíjet nedostatky služby. Podřízení byli povinni plnit služební rozkazy podřízených bez váhání a odmluv.

V ustanovení § 2 byl upraven disciplinární delikt, kterým bylo každé porušení povinností, které zároveň není svou povahou trestním deliktem. Výčet disciplinárních deliktů byl taxativní a obsahoval například lenost a nedbalost ve službě, svévolnou stížnost, samovolné užití cizí věci, porušení pravidel, která platí pro výkon trestu nebo schvalování a navádění k disciplinárním deliktům.

Ukládání disciplinárních trestů podle Disciplinárního řádu náleželo velitelům bez soudního řízení. V ustanovení § 3 byl uveden taxativní výčet deliktů, které do disciplinární pravomoci velitelů nepodléhaly, což byly například delikty stíhané trestními zákony, delikty politické nebo takové delikty, které vyžadují trestu přesahujícího pravomoc velitelů. Disciplinárními tresty byla důtka, odnětí různých výhod, domácí vězení, naznačení na práci nevyšší osmkrát mimo pořadí, prosté vězení, přísné vězení nebo vězení zostřené. Trest domácího vězení byl omezen maximem 30 dnů a prosté vězení mohlo být na dobu maximálně 15 dnů. Proti výroku trestu bylo možno podat odvolání ve lhůtě 3 dnů.¹³⁵

Dne 29. července 1918 byla sjezdem přijata Ustanovení k úpravě vnitřní organizace československého vojska, k datu 4. srpna 1918 pak byla doplněna o ustanovení týkající se zákazu sňatků bez výjimky mezi Ruskami a legionáři po celou dobu jejich příslušnosti k vojsku. Primárním důvodem pro tento zákaz byla skutečnost, že sňatků bylo neúnosné množství a finanční a sociální odbor Odbočky ČSNR již nemohl zajišťovat sociální podporu všem vdovám a sirotkům. V případě porušení zákazu mělo být takové jednání trestáno a příslušnost byla svěřena plukovním soudům.¹³⁶ Posledním dokumentem byla Pravidla o zaopatření invalidů československého vojska, přijatá 31. července 1918. Všechny dokumenty navržené na sněmu byly schváleny.

Posledním dnem zasedání sněmu byl 4. srpen 1918, na závěrečnou slavnostní schůzi se dostavil i generální americký konsul Harris z Irkutsku, aby pozdravil sjezd jménem Spojených států severoamerických a současně poděkoval

¹³⁵ Disciplinární řád. In: *Řády a resoluce 1. sjezdu československého vojska*, s. 38-42.

¹³⁶ Ustanovení k úpravě vnitřní organizace československého vojska. In: *Řády a resoluce 1. sjezdu československého vojska*, s. 46-51.

československému vojsku za vykonanou práci, následoval zpěv národní hymny a tím byl sjezd oficiálně ukončen.

Československým dobrovolníkům bojujícím na frontách byla poslední den sjezdu rozeslána depeše shrnující průběh sjezdu a současně byly informace telegraficky odeslány ihned i Československé národní radě v Paříži. Kromě průběhu sjezdu zde bylo uvedeno, že československé vojsko na Rusi je od dnešního dne organizačně i státoprávně samostatnou spojeneckou armádou a byla vyjádřena naděje, že tento stav bude i formálně z mezinárodního stanoviska potvrzen Spojenci. Přehled učiněných rozhodnutí v rámci sjezdu byl také publikován v článku v časopise Československý deník č. 146 ze dne 9. srpna 1918, sepsaným R. Medkem.¹³⁷

5.2. Období po vzniku československého státu

Vznikem samostatného československého státu 28. října 1918 se legie z právního hlediska přeměnily z armády státu ve stavu „zrodu“ na armádu československého státu. Legie byly ve své podstatě expedičním sborem v Rusku a spojeneckým vojskem dohodových mocností.

Když došlo v říjnu v Paříži k ustavení první československé revoluční vlády a i samostatnost československého státu se stala faktem, čeští a slovenští vojáci v Rusku zcela přišli o ideu, za kterou dříve bojovali a zatoužili po návratu do vlasti. Náladě v československém vojsku nepomohla ani současná vnitropolitická situace v Rusku, kde spory za vlády Direktoría, podporovaného legionáři, stále pokračovaly. Dne 18. listopadu 1918 byla nastolena vláda admirála Kolčaka poté, co skupina vyšších důstojníků v Omsku zatkla členy Direktoría s cílem provést násilný převrat.¹³⁸

Příjezd M. R. Štefánika v listopadu 1918 znamenal řadu změn v organizaci jak politického, tak i vojenského vedení na Rusi. Tyto změny byly v přímé souvislosti s přetvořením československého zahraničního odboje v zákonnou akci mezinárodně uznávaného samostatného státu. Dne 14. prosince 1918 byla zrušena Odbočka ČSNR a místo ní M. R. Štefánik zřídil pět úřadů Ministerstva vojenství. Prvním úřadem bylo Politické oddělení v čele s B. Pavlů, dále pak Vojenská

¹³⁷ VANĚK, Otakar; HOLEČEK, Vojtěch; MEDEK, Rudolf. *Za Svobodu. Kniha třetí: Anabase 1918-1920*, s. 805-806.

¹³⁸ BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?*, s. 65-66.

správa v čele s pplk. R. Medkem, Finanční správa v čele s por. F. Šípem, Vojenský inspektorát v čele s gen. Šokorovem a Vrchní kontrola v čele s dr. V. Suchým.¹³⁹ Právní odbor pak byl zařazen pod úřad Vojenské správy.

Jak již bylo zmíněno v první kapitole, dne 1. února 1919 došlo v návaznosti na rozkaz M. R. Štefánika k přetvoření Československého armádního sboru na Československé vojsko na Rusi. Československé vojsko na Rusi bylo součástí spojeneckých dohodových vojsk na Sibiři, jejichž velitelem byl 12. února 1919 jmenován francouzský generál M. Janin.

Dále došlo ke jmenování zplnomocněnce Československé republiky pro Rusko, jím byl od 17. ledna 1919 B. Pavlů. Současně byl nařízením ze stejného dne vytvořen tzv. Zvláštní sbor pro Rusko, který měl v době Štefánikovy nepřítomnosti řešit veškeré otázky týkající se československého vojska na Rusi. Zvláštní sbor pak byl odpovědný československé vládě.

Štefánikova reorganizace si kladla za stěžejní cíl přetvoření dobrovolnických revolučních legií na pravidelnou armádu podřízenou pražské vládě. V návaznosti na to byl vydán rozkaz z 16. ledna 1919, který zrušoval komitety plukovních a jiných zastupitelstev¹⁴⁰ a především pak vyslovil zákaz Sněmu československé revoluce a to i přes skutečnost, že volba sněmovních delegátů podle usnesení Odbočky ČSNR ze dne 23. listopadu 1918 již byla provedena. Tato opatření byla přijata s cílem sladit a přizpůsobit politickou správu a organizaci československého vojska na Rusi státnímu zřízení Československé republiky.¹⁴¹

Výše zmíněná opatření sice do jisté míry zlepšila jak morálku, tak disciplínu vojska, nicméně se v legiích úplně nesetkala se souhlasem. Většina řadových legionářů se k nim stavěla negativně, neboť přijatá opatření vnímala jako zákrok proti jejich vnitřní armádní demokracii, se kterou se již sžili. Rozkazy se šířily postupně po Transsibiřské magistrále všem roztroušeným jednotkám, kde poté vznikaly i ostřejší protesty, nesouhlas a odmítání rozkazy poslechnout.

Dne 24. března 1919 se tak konalo shromáždění v Jekatěrinburgu, na kterém se delegáti chtěli dohodnout na dalším možném postupu. Původně se porad účastnilo pouze 15-18 delegátů, v průběhu dubna se jejich počet ale navýšil na celkových

¹³⁹ ORIÁN, Edmund. *Československé legie v Rusku 1914-1920: Díl 1.* Praha: Naše vojsko a Epoque 1900, 2014, s. 39.

¹⁴⁰ VRÁBEL, Ferdinand. *Splněný sen. Milan Rastislav Štefánik a vznik Československa.* Banská Bystrica: PRO, 2018, s. 55.

¹⁴¹ ORIÁN, Edmund. *Československé legie v Rusku 1914-1920: Díl 1., s. 39.*

37 delegátů. 7. dubna 1919 přijel i B. Pavlů a generál J. Syrový, kteří se snažili přítomné přesvědčit o nutnosti přijatých opatření a uposlechnutí Štefánikových rozkazů.¹⁴²

V návaznosti na Štefánikovy reformy byl rozkazem velitele československého vojska ze dne 21. dubna 1919 zveřejněn dekret Zvláštního sboru č. 8630 ze dne 17. února 1919, kterým byl zrušen Disciplinární přijatý sjezdem v Omsku 28. července 1918. V rámci změn došlo například ze zvýšení disciplinárních pravomocí důstojníků, maximální výše trestu prostého vězení byla nově až 20 dní, u vězení přísného až 15 dní a u zostřeného na dobu až 10 dní. Platil zákaz tělesných trestů a vyjmutí trestu vyloučení z vojska z disciplinárních pravomocí velitelů.

Větší změnou oproti původnímu Disciplinárnímu řádu bylo omezení možnosti podat odvolání, kdy původně bylo možné se odvolat proti všem rozhodnutím v rámci disciplinárního řízení. Nově bylo možné podat stížnost bez odkladného účinku především v případě, že by došlo k překročení disciplinárních pravomocí velitelů. Podání neopodstatněné stížnosti nebo její podání jiným než předepsaným postupem pak bylo disciplinárně stíhatelné.¹⁴³

Po vyhlášení samostatného československého státu dostalo právní postavení československých legií v Rusku, zcela logicky, značných změn. V ústavněprávní rovině byly legie součástí vojska Československé republiky a v mezinárodněprávní rovině byly spojeneckým vojskem Dohody.

5.3. Legionářské zákonodárství

Po vyhlášení samostatného československého státu bylo nutno zavést i právní řád, který každý stát nezbytně potřebuje ke svému životu. Národní výbor již v prvním československém zákoně č. 11/1918 Sb. z. a n. uvedl, že všechny zemské i říšské zákony a nařízení zůstávají nadále v platnosti. Primárním důvodem byla snaha o zamezení zmatků a zachování souvislosti mezi dosavadním právním řádem a řádem novým. Tato recepce však ve vojenském oboru narazila na četné překážky.

Hlavním problémem byla skutečnost, že v bývalém Rakousko-Uhersku byla vedle společného vojska i rakousko-uherská zeměbrana a zvláštní rakousko-uherská

¹⁴² VRÁBEL, Ferdinand. *Splněný sen. Milan Rastislav Štefánik a vznik Československa*, s. 55.

¹⁴³ *Disciplinární řád* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2014 [cit. 2022-02-01].

domobrana. Pro tyto složky platila jiná právní ustanovení, která byla obsažena z části v rakousko-uherských zákonech a nařízeních a z části ve vojenských služebních předpisech. Komplikovala i situace, že československá branná moc v podobě zahraničního legionářského vojska vznikla a byla mezinárodně uznaná již před 28. říjnem 1918. Spravovala se vlastními řády, které byly zavedeny příslušnými zahraničními revolučními orgány. Sloučení všech zákonů a nařízení a jejich uvedení v soulad se jevílo jako poměrně nereálné, proto zde byla naléhavá nutnost upravit co nejdříve právní řád vojska vlastními československými právními normami.¹⁴⁴

Již 2. listopadu 1918 došlo k vydání prvních československých klíčových zákonů, v rámci kterých se zřídily nejvyšší správní úřady a 13. listopadu 1918 byla přijata prozatímní ústava, kterou byl stát prohlášen za republiku. Zákonodárná činnost Národního shromáždění vyvrcholila 19. února 1920 přijetím Ústavní listiny Československé republiky. Do zákonodárského procesu se snažilo zapojit i několik bývalých legionářů¹⁴⁵, neboť bylo jasné, že začlenění do mírového života republiky nebude úplně snadné.

V návaznosti na návrat legionářů se tak postupně začaly projevovat snahy o vytvoření komplexu právních norem, které by legionářům ulehčily návrat do civilní každodennosti a minimalizovaly nevýhody, které jim vznikly po jejich účasti v zahraničním odboji. Současně zde byl zájem na vytvoření určité pomoci těm, kteří se ne vlastní vinnou nedokázali adaptovat na novou situaci a sociálně strádali.

První předloženou osnovou zákona stanovujícího podmínky pro přijímání legionářů do státní služby byla osnova předložená 1. dubna 1919 poslancem Františkem Buřivalem. Dne 9. dubna 1919 vytvořila skupina poslanců složená z Antonína Slavíka, Ivana Markoviče a Prokopa Maxy zvláštní parlamentní výbor pro úpravu hospodářských a sociálních poměrů legionářů, který se měl zabývat zákonnou úpravou sociálních poměrů bývalých legionářů a jejich rodin. Legislativní práce byly zahájeny neprodleně poté, mimo jiné se na nich podílela i Kancelář československých legií při Ministerstvu národní obrany.

¹⁴⁴ *Dvacet let československé armády v osvobozeném státě*. Praha: Nakl. svazu československého důstojnictva, 1938, s. 71.

¹⁴⁵ Například Ján Janček, Ivan Markovič, Jaromír Špaček nebo na jaře 1919 po propuštění z bolševického vězení i Prokop Maxa.

Dne 23. května 1919 došlo k přijetí zákona č. 282/1919 Sb. z. a n. Tento zákon se zabýval úlevami při přijímání legionářů do státních úřadů. Zákon schválený 24. července 1919 č. 462/1919 Sb. z. a n. pak pojednával o propůjčování míst legionářům. Druhý zmíněný zákon se stal zásadní právní normou upravující a významným způsobem ovlivňující život legionářů v následujících letech a doplňoval první výše zmíněný legionářský zákon.¹⁴⁶

Zákonem č. 462/1919 Sb. z. a n. byla vůbec poprvé zformulována zákonná definice legionáře. Legionářem dle tohoto zákona byl dobrovolník československé revoluční armády, který do ní byl zařazen na základě dobrovolné přihlášky podané nejpozději 28. října 1918 u některého z orgánů Československé národní rady, případně dobrovolník, který v této armádě 28. října 1918 skutečně konal službu, anebo jednoznačně prokázal, že se z důvodů na jeho vůli a moci nezávislých nemohl v uvedený den k zařazení dostavit. Za legionáře byl považován i ten, kdo byl z československé armády řádně propuštěn a také ten, kdo v letech války dobrovolně vstoupil do některé ze spojeneckých armád.¹⁴⁷

Definice legionáře byla důležitá i kvůli tomu, že nedovolovala přiznání charakteru legionáře těm, kteří se za války nějakým způsobem odchýlili od hlavní linie československého zahraničního odboje. Potvrzení o tom, kdo je legionářem, pak vydávala Kancelář československých legií při Ministerstvu národní obrany.

Doba strávená v legiích se podle zákona č. 462/1919 Sb. z. a n. započítávala do služby trojnásobně. Byla zde zároveň určena místa, ve kterých bylo 50 % pozic rezervováno přímo pro legionáře, konkrétně například místa sluhů a dozorců u státních úřadů a trestnic nebo úředních a kancelářských sluhů a dále místa, na něž byli legionáři obsazováni přednostně před jinými uchazeči, pokud k výkonu prokážou svou způsobilost. Jednalo se například o místa u soudů, ve státní strážní bezpečnosti nebo ve finanční strážní.¹⁴⁸

Výše zmíněné právní předpisy tvořily v době trvání první republiky základ legionářského zákonodárství. Jejich uvádění do praxe však nebylo úplně jednoduché, a to primárně z důvodu, že prováděcí nařízení k nim byla vydána

¹⁴⁶ STEHLÍK, Eduard. *Legionáři v Národním shromáždění Republiky československé*, s. 67-68.

¹⁴⁷ § 2 zákona č. 462/1919 Sb. z. a n.

¹⁴⁸ ŠEDIVÝ, Ivan. *Legionářská republika? K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR*. In *Historie a vojenství*. Praha: Magnet-Press. 2002. roč. 51, č. 1., s. 160.

pozdě, k zákonu č. 282/1919 Sb. z. a n. až 30. prosince 1920, tedy poté, co se již všichni příslušníci československých legií vrátili zpět do vlasti.¹⁴⁹

5.4. Cesta domů

Již v roce 1919 se objevovaly postupné snahy o evakuaci vojska ze Sibíře. Štefánikovým příkazem však bylo povoleno odeslat do vlasti pouze starší vojáky, nemocné, nebo invalidy. V první polovině roku 1919 bylo do vlasti přepraveno 12 transportů invalidů s celkem 4 621 muži. Transporty invalidů a později i transporty vojska byly posílány primárně Suezským průplavem do Terstu. Evakuaci vedl Evakuační úřad československého vojska na Rusi, který byl zřízený ve Vladivostoku 3. srpna 1919.

Základem pro transport měla být anglická půjčka a 10 německých lodí, které byly zadrženy v čínských přístavech a které Spojenci slíbili dát evakuačním úřadům k dispozici. Československé vedení na Sibíři však již nechtělo čekat na pomoc od Spojenců, u které ani, s ohledem na minulé zkušenosti, nebylo jisté, zda vůbec přijde. Z toho důvodu byla zřízená Ústřední hospodářská komise, která měla obstarávat nájem a zařízení evakuačních lodí a hlavně i náklad obchodní, a to jak vlastní, tak cizí, čímž pak mohlo dojít ke zlevnění celého transportu. Díky tomu byl transport natolik urychlen, že již v říjnu 1919 odjela do Vladivostoku první vojenská formace, 3. prapor 1. pluku.¹⁵⁰

Hlavním právním dokumentem pro přepravu československého vojska však byly až Podmínky mírové dohody mezi sovětskou vládou a velením československého vojska ze dne 7. února 1920, přijaté v železniční stanici Kujtun. V rámci dohody došlo k definitivnímu příměří mezi sovětskou vládou a československým vojskem a ujednání technických a komunikačních podmínek pohybu na železnici. Sovětskou vládou bylo československému vojsku zaručeno množství uhlí nezbytné pro jeho přepravu.¹⁵¹

V dohodě byla dále upravena vzájemná výměna zajatců a přísná neutralita československých pluků v probíhající občanské válce a dodržování vzdálenosti asi 375 km mezi posledním československým vlakem a prvním sovětským ešalonem s tím, že v každém vlaku pojedou sovětsko-československá komise, která bude

¹⁴⁹ STEHLÍK, Eduard. *Legionáři v Národním shromáždění Republiky československé*, s. 69.

¹⁵⁰ ORIÁN, Edmund. *Československé legie v Rusku 1914-1920: Díl 1.*, s. 42.

¹⁵¹ Hlášení kontrarozvědky ministerstva vnitra prozatímní sibiřské vlády o evakuaci čs. vojska. In. AMORT, Čestmír. *Dokumenty a materiály k dějinám československo-sovětských vztahů*, s. 324.

dohlížet na dodržování sjednaných podmínek.¹⁵² Dále československé vojsko v dohodě souhlasilo s vydáním „zlatého ešalonu“, vlaku se zbytkem ruského zlatého pokladu, který měl být odevzdán irkutskému sovětu poté, co odjede poslední legionářský vlak.

Současně bylo ze strany sovětské vlády odsouhlaseno právo legií na obranu vůči ozbrojeným skupinám, které by napadly legionářské vlaky. Legionáři dále slíbili, že neponičí trať, tunely a vrátí lokomotivy a neodvezou železniční majetek. Obě strany dohody dohodu o příměří striktně dodržovaly až do konce evakuace československého vojska z Ruska.¹⁵³ Uzavřením dohody tak skončil téměř dvouletý boj mezi vládou bolševických sovětů a československým vojskem. Smírem by zabezpečen klidný průběh evakuace legionářů do vlasti.

¹⁵² PICHLÍK, Karel, KLÍPA, Bohumír a ZABLOUDILOVÁ, Jitka, *Českoslovenští legionáři 1914-1920*, s. 249.

¹⁵³ BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?*, s. 83.

Závěr

Cílem této práce bylo popsat vývoj právního postavení československých legií v Rusku v letech 1914-1920 v souvislosti s historickými událostmi, které měly na vývoj postavení legií bezprostřední dopad.

Československé legie se po svém vzniku, tedy po vzniku České družiny, zpočátku nijak neodlišovaly od ruské armády. Z právního hlediska byly tedy součástí jejich útvarů, zcela podléhaly ruskému velení, ruským orgánům i vojenským předpisům. V období od října 1917 pak byly legie sice stále z formálního právního hlediska součástí ruské armády, postupně se však z organizačního hlediska měnil jejich vztah na nezávislý a samostatný, oddělený od ruské armády i státu.

První větší změnou v právním postavení legií bylo vyhlášení československého armádního sboru za součást autonomní československé armády ve Francii deklarací Československé národní rady dne 7. února 1918. Československý armádní sbor se tímto stal z hlediska mezinárodního práva součástí francouzské armády a byl mu přidělen statut „spolubojovníka“.

V návaznosti na vnitropolitickou situaci v Rusku a poté i přijetí Brestlitevského míru dne 3. března 1918 se postupně proměnil i statut legií. Podle penzenské dohody z 26. března 1918 měly legie právní statut skupiny svobodných občanů, kteří s sebou měli určité množství zbraní určené pro sebeobranu a zachovávali loajalitu vůči sovětskému státu. V návaznosti na vzrůstající vnitropolitické konflikty se statut legií změnil ze statutu neozbrojené neutrality na statut bojové jednotky a závazek zachování loajality ve vztahu ke státu, po kterém se pohybovali, se změnil na vojenské protibolševické povstání.

Následovala transformace československých legií z mezinárodního statutu autonomní součásti československé armády ve Francii ve statut vojska armády ve stavu „zrodu“ a mezinárodní uznání československého národa a jeho práva na samostatnost ze strany Francie, Velké Británie a USA.

Po vyhlášení samostatného československého státu 28. října 1918 se změnilo právní postavení legií z armády státu ve stavu „zrodu“ na armádu československého státu. Československé legie byly jeho expedičním sborem v Rusku a spojeneckým vojskem dohodových mocností. V únoru roku 1919 pak došlo v rámci Štefánikových reforem rozkazem č. 588 k přetvoření

Československého armádního sboru na Československé vojsko na Rusi. Byly zrušeny volené orgány a legie se již organizovaly jako standardní vojsko státu se jmenovanými veliteli. Československé vojsko bylo vyhlášeno za součást spojeneckých vojsk na Sibiři, v ústavně právní rovině byly součástí vojska Československé republiky a v mezinárodně právní rovině byly spojeneckým vojskem Dohody.

Přijetím Podmínek mírové dohody 7. února 1920 došlo k definitivnímu příměří mezi československým vojskem a sovětskou vládou. Tím byl konečně zajištěn klidný průběh transportu legionářů zpět do vlasti, do státu, na jehož vzniku se sami podíleli.

Hlavním odkazem legionářů zůstávají dva dnešní státy, Česká republika a Slovenská republika, které do značné míry vděčí za svou existenci odvaze a iniciativě legionářů a jejich obětem v Rusku. Samotný význam legií pro náš stát můžeme závěrem shrnout slovy historika Františka Šteidlera, který v roce 1923 napsal: *„Není zapotřebí legie idealizovat a zveličovat jejich činnost. Mluví jejich skutky. Vítězné boje na straně jedné a hroby padlých na straně druhé. Činnost legií byla nesporně hlavním a nejpádnějším argumentem v rukou našeho politického vedení v diplomatickém jednání se státy dohodovými. Bez legií by nebyl myslitelný náš zahraniční odboj, bez jejich krve a obětí nebylo by naší samostatnosti.“*

Resumé

The aim of this thesis was to describe the development of the legal status of the Czechoslovak legions in Russia in the years 1914-1920 in the context of historical events that had an immediate impact on the development of the legions' status.

The first chapter is briefly devoted to the formation of the Czechoslovak Legions. The following chapter then deals with the issue of military treason, desertion and oath-breaking by Czechoslovak legionaries, while the cases of captured and executed legionaries, namely Antonín Grmela, Josef Müller and Augustin Kmoška, are also presented. The third chapter is generally devoted to the legal status of the Czechoslovak legions in terms of contemporary public international law and, at the same time, their recognition by other states.

The fourth chapter begins with the period when the Czechoslovak Legions were an organizational part of the Russian tsarist army, when they did not differ in any way from other units of the Russian army. From a legal point of view, they were part of its formations, completely dependent on the Russian command, Russian authorities and military regulations.

The last chapter begins with the first major change in the legal status of the Czechoslovak Legions – the declaration of the Czechoslovak Army Corps as part of the autonomous Czechoslovak army in France by the Czechoslovak National Council on 7 February 1918. The Czechoslovak Army Corps thus became part of the French army from the point of view of international law and was given the status of "fellow soldier".

Shortly after the Peace of Brest-Litovsk, the status of the legions changed. According to the Penza Agreement of 26 March 1918, the legions had the legal status of a group of free citizens who carried a certain number of weapons for self-defence and maintained loyalty to the Soviet state.

In the wake of increasing internal political conflicts, the status of the legions changed from that of unarmed neutrality to that of a fighting unit, and the commitment to maintain loyalty to the state they were moving through changed to that of a military anti-Bolshevik uprising. This was followed by the transformation of the Czechoslovak Legions from the international status of an autonomous unit of the Czechoslovak army in France to the status of a "birth"

army and the international recognition of the Czechoslovak nation and its right to independence by France, Great Britain and the USA.

After the proclamation of the Czech Republic on 28 October 1918, the legal status of the legions changed from the army of the state in a state of "birth" to the army of the Czechoslovak state.

With the acceptance of the Terms of the Peace Agreement on 7 February 1920, the armistice between the Czechoslovak army and the Soviet government became final. This finally ensured the peaceful transport of the legionnaires back to their homeland, to the state they themselves had helped to create.

Seznam použitých zkratk

c. a k.	císařská a královská
gen.	generál
Odbočka ČSNR	Odbočka Československé národní rady v Rusku
por.	poručík
pplk.	podplukovník

Prameny a literatura

Prameny

Vojenský historický archiv Praha:

Fond: ČSNR v Paříži

Masarykův ústav a Archiv AV ČR:

Fond: Tomáš Garrigue Masaryk

Disciplinární řád [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2014 [cit. 2022-02-01]. Dostupné z: web2.mlp.cz/koweb/00/04/03/94/54/disciplinarni_rad.html .

Literatura

AMORT, Čestmír. *Dokumenty a materiály k dějinám československo-sovětských vztahů. Díl 1. Listopad 1917 – srpen 1922*. Praha: Academia, 1975.

BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce. 3. díl*. Praha: Orbis a Čin, 1928.

BEŇA, Jozef. *Od ozbrojené neutrality k ozbrojenému konfliktu. Československé legie v Rusku v marci až júní 1918*. In. *Vojenská história*, Bratislava. 3/2021.

BRÁDLEROVÁ, Daniela. *Vojáci nebo podnikatelé?: hospodářské a finanční aktivity československých legií během jejich anabáze v Rusku a na Sibiři*. Praha: Academia, 2019.

ČERVINKA, Vincenc. *Naši na Sibiři*. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1920.

Dokumenty československé zahraniční politiky. Vznik Československa 1918. Edd. Klímek, Antonín, Nováčková, Helena, Polišínská, Milada, Šťovíček, Ivan a kol., Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994.

DRNEK, Jan. VONDROVSKÝ, Václav. *Hoši jako květ. Příběh pluku a města 1683-2010*. Plzeň: Občanské sdružení Street, 2010.

Dvacet let československé armády v osvobozeném státě. Praha: Svaz československého důstojnictva, 1938.

DVOŘÁK, Jan. *Než vzniklo Československo*. Cheb: Svět křídel, 2018.

FIC, Victor M. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918, Díl 1*. Brno: Stilus, 2006.

FIC, Viktor M., *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918, Díl 2.*, Brno: Stilus, 2007.

GAJDA, Radola. *Moje paměti*. Brno: Nakladatelství Bonus A, 1996.

HOBZA, Antonín. *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva*. Praha: Nákladem vlastním, 1931.

HOBZA, Antonín. *Právo mezinárodní. Válečné právo pozemní*. Praha: Nákladem vlastním, 1923.

CHODOROVICĚ, Nikolaj Alexandovič. *Odbojové hnutí a Československé vojsko v Rusku*. Praha: nakladatelství Česká Beletrie, 1928.

JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém, RUNDOVÁ, Alena. *Meziny českých právních dějin*, 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010.

JURMAN, Oldřich a BRŮNA, Otakar. *Legionářská odyssea. Deník Františka Prudila z ruské fronty*. Praha: Lucie, 1990.

KUDELA, Josef. *O starodružiníku Ant. Grmelovi, oběti boje za národ a Slovanstvo*. Brno: Mor. Legionář, 1926.

KUNZ, Jaroslav. *Náš odboj v zrcadle rakouské vojenské justice*. Praha: nakl. Šolc a Šimáček, 1930.

KUNZ, Jaroslav. *Tajnosti rakouského generálního štábu*. Praha: nakl. Šolc a Šimáček. 1931.

Kronika pěšího pluku 35 "Foligno", vlastním nákladem, po 1920.

LEIN, Richard. *Plnění povinností nebo velezrada?*. Praha: Academia, 2018.

MACEK, Josef. *Československá vlastivěda. Díl 2, Dějiny Sv. 2*. Praha: Orbis, 1963.

МАРТЫНОВ, Вячеслав Федорович. Военно-дисциплинарное законодательство России во второй половине XIX–начале XX в. *Власть*, 2013.

- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce: za války a ve válce, 1914-1918*. Praha: Orbis-Čin, 1925.
- MCNAMARA, Kevin J. *Velký sen dvou malých národů: československé legie v Rusku a vznik první republiky*. Praha: Slovart, 2020.
- MUŠKA, Jiří a HOŘEC, Jaromír. *K úloze československých legií v Rusku*. Praha: Mír, 1954.
- PEŠKA, Z. *Československá ústava a zákony s ní související. I. díl*. Praha: Kompas, 1935.
- PICHLÍK, Karel, KLÍPA, Bohumír a ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři 1914-1920*. Praha: Mladá fronta, 1996.
- PICHLÍK, Karel. *Zahraniční odboj 1914-1918 bez legend*. Praha: Svoboda, 1968.
- PRÁŠEK, Vojtěch. *Česká družina*. Praha: Československý legionář. 1934.
- SAK, Robert., *Anabáze: drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*. Jinočany: H & H, 1996.
- SCHELLE, Karel. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech. 1. díl. Období boje za státní samostatnost (1914-1918)*. Brno: PF MU v Brně, 1993.
- SIGMA. *Vojenská přísaha u nás a jinde*. Pěchotní rozhledy. 1934, roč. 4, č. 7-8.
- STEHLÍK, Eduard. *Legionáři v Národním shromáždění Republiky československé*. Praha: Tváře, 2019.
- SRBEK, Josef, KUBIČKA, Josef a JENŠOVSKÝ, Alois. *Osmadvacátníci: historický nástin od r. 1698*. Praha: Časopis Kamarádství, 1935.
- SVOBODA, Viktor. *Soudnictví v čsl. vojsku na Rusi: sedmnáctá přednáška v cyklu o našem národním osvobození, pořádaném jednotami ČSOL, v Praze I.-II.-V. až VII*. Praha: Nákladem "Památníku Odboje", 1924.
- ŠEDIVÝ, Ivan. *Legionářská republika? K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR*. In *Historie a vojenství*. Praha: Magnet-Press. 2002. roč. 51, č. 1.
- THUNIG-NITTNER, Gerburg. *Die Tsechchoslowakische Legion in Russland. Ihre Geschichte und Bedeutung bei der Entstehung der 1. Tsechoslowakischen Republik*. Wiesbaden: Harrassowitz, 1970.

VANĚK, Otakar; HOLEČEK, Vojtěch; MEDEK, Rudolf. *Za Svobodu. Kniha první: Česká Družina 1914–1916, Československá brigáda, 1916–1917*. Praha: vlastním nákladem, 1925.

VANĚK, Otakar; HOLEČEK, Vojtěch; MEDEK, Rudolf. *Za Svobodu. Kniha třetí: Anabase 1918-1920*. Praha: vlastním nákladem, 1928.

VANĚK, Otakar. *Památce Antonína Grmely, první oběti boje za svobodu*. Praha: vlastním nákladem, před 1925.

VÁCHA, Dalibor. *Bratrstvo. Všední a dramatické dny československých legií v Rusku 1914-1920*. Praha: Epoque, 2015.

VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010.

VRÁBEL, Ferdinand. *Splněný sen. Milan Rastislav Štefánik a vznik Československa*. Banská Bystrica: PRO, 2018.

Za právo a stát. Sborník dokladů o československé společné vůli k svobodě 1848-1918: k jubilejnímu dni 28. října 1928. Praha: Státní nakladatelství, 1928.

Právní předpisy

Zákon č. 117/1852, ř. z., zákon o zločinech, přečinech a přestupcích

Zákon č. 462/1919 Sb. z. a n., o propůjčování míst legionářům

Internetové zdroje

MINAŘÍK, P., *Československý zahraniční vojenský odboj v letech 1914–1918, část první: Na frontách světové války*. [online]. 1992 [cit. 2021-12-27]. Dostupné z: <http://armada.vojenstvi.cz/predvalecna/studie/8.htm>

Международная военно-историческая ассоциация. *ВОЕННО-СУДЕБНЫЙ УСТАВ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ* [online]. 2011 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <http://www.imha.ru/1144535798-voenno-sudebnyy-ustav-rossiyskoy-imperii.html>

RAK, Michal. *Brestlitevský mír*. [online]. 2018 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://www.csol.cz/clanky-a-reporty/z-historie/prvni-odboj/1435-brestlitevsky-mir>

Řády a resoluce 1. sjezdu československého vojska [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2014 [2022-01-25]. Dostupné z: http://web2.mlp.cz/koweb/00/04/04/13/96/rady_a_resoluce_1_sjezdu_ceskoslov_vojska.pdf